

E. V. ✓

TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKONN

3. sept 1937

N° 85

TARTU

Rehultar
8.7.1937 N. Hüf.

H. A.

7013.

SISU:

I SISSEJUHATUS 1
RAHVUSVAHELINE ÕIGUS

II ORIENT
Hiina 12
A N T I I K A J A L .
Iisrael 16
Egiptus 22

III KREEKA
Sissejuhatus 27
Kreeka riiklik areng 32
Hellasriikide rahvusvahelised
õigussuhted ja riikide
konföderatsioonid 35
Hellasriikide vaheliste tülide
juriidilised lahendusviisid ... 54
Hellas sõja- ja mereõigus 61

stud.jur.Wilhelm P u s e m p 'i diplomitöö.

IV ROOMA
Sissejuhatus 72
Rooma sõja- ja mereõigus 80
Roomlaste rahulepinguid 81

Lojeberund Nr. XII 82
sõja- ja mereõigus

S I S U :

	Nagu näha khesoleva tšš pealkirjast, on	Lk.
I	SISSEJUHATUS	1
	tšš teemaks: "Rahvusvaheline õigus antiikajal".	
II	ORIENT	
	Hiina.....	12
	Iisraeli rahvas	16
	Egiptus	22
III	KREEKA	
	Sissejuhatus	27
	Kreeka riiklik areng	32
	Hellase riikide rahvusvahelised	
	õigussuhted ja Hellase riikide	
	konföderatsioonid	35
	Hellase riikidevaheliste tülide	
	juriidilised lahendusviisid ...	54
	Hellase sõja- ja mereõigus	61
IV	ROOMA	
	Sissejuhatus	72
	Rooma sõja- ja mereõigus	80
	Roomlaste rahulepinguid	91
	a) Amicitia	93
	b) Societas	96
	c) Foedus iniquum	98
V	LÖPPSÕNA	101

ja loomulikult ei saa olla vastuvõetav. Seega rea-

liitlik vaal õigusteaduses (Merkel, Nys ja teised) on arvamusel, et jõud on ainus seadus rahvusvahelises läbikäimises, nagu seda pidevalt tõendab inimsoo ajalugu.

Kui meie asuksime mainitud seisukohale ja tunnustaksime, et jõud on tõepoolest ainus seadus rahvusvahelises õiguses. **SISSEJUHATUS.**

Nagu näha käesoleva töö pealkirjast, on meie töö teemaks: "Rahvusvaheline õigus antiikajal". Enne kui asume teema juurde selle sõna otsekoheses mõttes, oleks tarvilik peatuda õigusteadlaste arvamise juures, mida nad mõtlevad rahvusvahelisest õigusest üldse. Nii näiteks Lasson¹⁾ ja ka Zorn²⁾ ei taha tunnustada üldse rahvusvahelist õigust õiguse haruna või osana. Mainitud teadlaste arvamuse järgi on rahvusvahelise õiguse ainus ülesanne toore füüsilise jõu otstarbekohane rakendamine või kasutamine rahvaste rahvusvahelise läbikäimise juures. Seesugune arusaamine rahvusvahelisest õigusest baseerub aforismile "La force prime le droit"³⁾ ja loomulikult ei saa olla vastuvõetav. Seega rea-

listlik vool õigusteaduses (Merkel, Nys ja teised) ⁴⁾
on arvamisel, et jõud on ainus seadus rahvusvahelises läbikäimises, nagu seda pidevalt tõendab inimsoo ajalugu. Kui meie asuksime mainitud seisukohale ja tunnustaksime, et jõud on tõepoolest ainus seadus rahvusvahelises õiguses, siis tuleks meil uurida meie teema seisukohalt rahvusvahelise õiguse õitseaajärku. Oli ju antiikajal jõud tõeliselt tähtsam tegur, millele olid rajanud rahvad omad suhted. Et selgusele jõuda, millist tähtsust omab jõud õiguses, tuleks meil lühidalt peatuda laialt tuntud ja tunnustatud Saksa juristi Jhering'i vaadete juures, sest ta on mitmes töös seda küsimust põhjalikult käsitletud ⁵⁾. Realistlik vool Jhering näit. ütleb, et õiguse mõiste ei ole mitte loogiline mõiste, vaid puhtal kujul jõu mõiste. Teisel kohal ta ütleb, et jõud ei ole mitte ainult abinõu, et teostada õigust, vaid jõud on õiguse mõiste orgaaniline osa. Ja lõppeks - jõud olevat niivõrd oluline ja lahutamata õiguse osa, mille puudumisel pole mõeldav õigus; sellest ta järel-

dab, et rahvusvahelised suhted, millede juures jõud puudub, on moraalsed- mittejuriidilised suhted, kuigi ta rahvusvahelise õiguse olemasolu ei eita. Vaadet Kuigi Jhering tunnustab, et jõud on õiguse oluline ja orgaaniline osa, ei suuda ta seda vaadet järjekindlusega lõpuni tõendada. Ta ütleb ise, et kõvem ei tarvita oma enese huvides alaliselt jõudu, ta ei pea alalist võitlust oma vastastega, tähendab, ta sõlmib rahu; kuid rahu, ütleb Jhering, on alus korrale ja õigusele. Siit võiks nüüd edasi arendada Jhering'i vaadet ja öelda, et õigus baseerub kokkuleppele ja jõud on garanteerivaks teguriks, et seda kokkulepet täidetakse.

Nagu näeme, oleme välja jõudnud kahele diametraalselt vastupidisele seisukohale. Realistlik vool õigusteaduses arvab, et rahvusvaheline õigus üldse pole õigus - ta on jõu küsimus. Jhering'i arvates ei saa õigusest juttu olla seal, kus ei ole jõudu. olemasolu.

Mõlemate vaadete järgi on rahvusvaheline õigus asetatud alusele, mis ähvardab selle õiguseharu olemasolu. Meil on siin tegemist mõttekäiku-

dega, kus ei taheta lahus hoida kaht ise asja: jõudu ja õigust. *bliss als zwingende Nothwendigkeit* einer õigus kui niisugune käesoleva aja teadlaste vaadete järgi ei baseeru füüsilisele alusele - jõule, vaid ta on puhtal kujul psüühiline nähtus. Jõud kui niisugune on vaid, nagu me mainisime, garanteeriv tegur, mis peab võimaldama või kergendama õiguse teostamist ⁶⁾, *tab religiösalet alle, et jutt*. Lähtudes sellest seisukohast peab ütleva, et rahvusvaheline õigus on kõige lähemal käesoleva aja õiguse mõistele, selle sõna tõelises mõttes ⁷⁾, *da, kui* Seesuguse seisukoha me võtame ka omaks mainitud teema käsitlel. *rakendamist leidnud, riiki-* *de si-* Kuid enne kui asuda teema juurde, on meil siiski lahendada veel üks küsimus. - Paljud teadlased vanemal ja uuemal ajal ⁹⁾ eitavad rahvusvahelise õiguse olemasolu antiikajal. Veel rohkem, mõned eitavad koguni mainitud ajal selle õiguse haru idude olemasolu. *see eitada rahvusvahelise õiguse* Peatume Franz Holtzendorff'i rahvusvahelise õiguse definitsiooni juures. "Das Völkerrecht ist das frei gewollte und anerkannte Genossenschafts-

recht solcher Staaten, die den Verkehr mit anderen Staaten nicht bloß als zwingende Nothwendigkeit einer ihnen überlegenen Macht widerwillig dulden, sondern aus sittlich rechtlichem Interesse üben und als eine Forderung ihrer Culturbedürfnisse begreifen, somit als Bestandtheil einer allgemeinen, sie verpflichtender Ordnung anerkennen ⁹⁾.

See definitsioon kriipsutab reljeefselt alla, et jutt rahvusvahelisest õigusest võib olla ainult kultuurriikides. Ta lisab juurde oma definitsiooni- le, et rahvusvaheline õigus on tekkinud peale seda, kui era-, kriminaal- ja riigiõigus olid tõeliselt välja arenenud ja rakendamist leidnud, riikide siseõiguse osadena ¹⁰⁾.

See vaade on niivõrd õige, kui võrd meil on tegemist rahvusvahelise õigusega kui õiguse haruga, mis leidnud juba tunnustamist või teaduslikku käsitlemist.

Praktiliselt ei saa eitada rahvusvahelise õiguse tekkimist ühes riigi tekkimisega, loomulikult kõige primitiivsemal kujul, ja järgmistel põhjustel: a) viinud meid välja rahvusvahelise õigusest

Esimene ja tähtsaim rahvusvahelise õiguse allikas vanaajal oli usk, õigemini usulised vaated, tavad ja normid. Seal, kus usk esines seadusena ja sellena reguleeris inimeste suhteid, seal pidid olema ka loodud usulised baasid, juhtnöörid teiste riikide või rahvastega läbikäimiseks.

Teine allikas oli riigi seesmine õigus. Kui primitiivselt meie ka ei kujutleks vanaaja riigi-korda, ta õigusnormide ja reeglitega, pidi ju nendes normides ja reeglites nähtud olema teise riigiga läbikäimise alused. Seda eeldab ju teise riigi olemasolu.

Kolmandaks allikaks olid tavad, mis baseerusid usule ja õigusele ja millised võtsid kindlama kuju niivõrd, kui võrd teiste riikidega läbikäimine muutus sagedamaks.

Vanaajal usk ja riigi sisemine õigus võisid tekkida ja säilitada oma olemasolu mõjutamata väliselt; kuid tavad, mis tekkisid teiste riikidega läbikäimise tõttu, pidid olema mõjutatud läbikäitava riigi poolt. Sel teel tekkis õiguse haru, mis arendes on viinud meid välja rahvusvahelise õiguseni

kaasaaegses mõttes ja ulatuses. ~~enna kui teda saa-~~
~~vad~~ Mitmed õigusteadlased seovad rahvusvahelise
õiguse tekkimist teatavate sündmustega, näit. risti-
usu tekkimisega, Vestfaali rahuga, Aacheni kongres-
siga jne. jne. ~~u tunnustama, et rahvusvaheline norm~~
~~ehk~~ Ei saa pooldada vaadet, et sündmused loovad
ideesid, ümberpöörduvalt - ideed viivad meid sünd-
musteni. Sellepärast ükski õigusteadlane ei ole
suuteline kindlaks määrama rahvusvahelise õiguse
tekkimise silmapilku. Võidakse küll öelda, et sel
ja sel ajal on rahvusvaheline õigus omandanud või
muutnud oma teatava kuju. Võidakse veel ka öelda,
et sel ja sel ajal on rahvusvaheline õigus leid-
nud esmakordselt teaduslikku põhjendamist ja kä-
sitlemist. Kuid kategooriliselt ei saa keegi eita-
da rahvusvahelise õiguse olemasolu või tekkimist
kindlal ajal. Ei saa asuda teisele seisukohale, ~~va-~~
kui et rahvusvaheline õigus on tekkinud ühes riigis.
Ei ole riiki ilma rahvusvahelise õigusega. ~~ta~~
Me võiksime veel rohkem öelda ühes ühe rahvusva-
helise õiguse vanameistriga ¹¹⁾, et rahvusvaheline
õigus on olemas riigis juba enne tema läbikäimist.

teiste riikidega. Sest iga riik, enne kui teda saavad mõjutada välised põhjused, on juba enesele loonud reeglid mõjuavaldamiseks väljaspool riiki. Ka kaasaegse rahvusvahelise õiguse seisukohalt lähtudes peame ju tunnustama, et rahvusvaheline norm ehk taba omab õiguse iseloomu ainult siseriikliku sanktsiooni tõttu. Nii et riiklik tahe loob ükskõik mis teel siduva rahvusvahelise õiguse normi.

Säärasel viisil loodud rahvusvahelise õiguse normi, võidakse jõuga peale suruda teisele riigile või ta võib vabatahtlikult rakendust leida rahvusvahelises ulatuses. Ja need on need kaks ajaloolist teed, millede alusel rahvusvaheline õigus edasi arenedes omandas kaasaaja tähtsuse ja ulatuse.

Vanaajal omas rahvusvaheline õigus rohkem juhuslikku laadi, oli rohkem kui praegu rajatud jõule, oli liiga muutlik jne., kuid selle peale vaatamata meie ei saa eitada selle õiguseharu olemasolu, kuigi meie aja seisukohalt lähtudes esines ta kõige primitiivsemal kujul.

Juba Montesquieu ütles, et kõikidel rahvustel on oma rahvusvaheline õigus, kogunisti irokeesidel,

kes tarvitasid oma vange keedetult lõunasöögiks, sest ka nemad saatsid ja võtsid vastu saadikuid, neil olid olemas reeglid sõjapidamiseks ja rahus elamiseks teiste rahvastega ¹²⁾.

Samuti kui kaasajal nii ka vanaajal sõlmiti lepinguid, täideti neid ausalt ja rikuti neid ault. Samuti kui praegusajal talitatakse Hispaanias, talitati ka vanal ajal, võeti vange ja tapeti neid, tihti hävitades kõik maatasa, mis asus sõjapiirkonnas. Ja kõik see sündis teadmises, et selleks oli neil õigus.

Asudes seisukohal, et õigus tekkis ühes inimesega ja rahvusvaheline õigus ühes riigiga ja võttes omaks ja baseerudes nendele põhimõtetele, mis käesolevas sissejuhatuses toodud, asume teema juurde, et otsida rahvusvahelist õigust antiikajal.

-
- 1) Lasson, Das Culturideal und der Krieg. Berlin, 1871.
 - 2) Zorn, Das Staatsrecht des Deutschen Reiches. Berlin, 1883, II köide lhk. 420 jj.
 - 3) Merkel, Recht u. Macht, Schmollers Jahrb. 1881, lhk. 439 jj.
 - 4) Merkel, Nys ja teised.

- 5) Jhering, Der Kampf ums Recht. - Der Zweck im Recht.
- 6) J. Petrašitsky, vt. prof. A. Piip, Rahvusvaheline õigus, 1936. lhk. 9, 10.
- 7) Lorenz von Stein, prof. Piip jt.
- 8) F. Martens, Sovremennoje meždunarodnoje pravo tsivilisovannõh narodov, I köide, 1898. lhk. 32 jj.
- 9) F. Holtzendorff, Handbuch des Völkerrechts, I köide, 1885. lhk. 11.
- 10) F. Holtzendorff, op. cit. lhk. 11
- 11) Mauritius Müller-Jochmus, Geschichte des Völkerrechts, 1848. lhk. 20.
- 12) Montesquieu, espr. d. lois liv. I. lhk. 3. vt. Müller-Jochmus, op. cit. lhk. 21.

renad inimesed esindajad jne. Kuid tänapäevani need
põhimõtted on teostamata ja rahvad liiguvad selle
vanaajal püstitatud sihile liiga väikeste sammu-
dega. Mitte ainult poliitilise aluse, ilma milleta
oleks rahvaste kultuuriline areng võimatu, jättis
meile päranduseks vana aeg - ei! Meie leiame vana-
ajal ka nende põhi H i i n a . andamise püüdeid ja
koguni Hiinas leiame osa nendest seadustest, mis
määratud igaveseks ajaks juhtima inimese tege-
lust. Gautama Buddha (557-447 e.Kr.) oli see isik, a-
kelle eetika nurgakiviks oli armastus, mis haa-
raks kõiki olevusi ¹⁾. vasted teostanud vaemuli-
sust Rahu, vabaduse ja üheõiguse põhimõtted, lt
milledel baseerub meie kultuuri areng, samuti alaste
milledel baseeruvad, või vähemalt püüavad basee-
ruda kõikide rahvaste õigusesüsteemid, moraali-
normid, kõik eetilised põhimäärused -, need põhi-
mõtted ei ole mitte uuema aja vili, vaid nende 60
juured ulatuvad kaugesse minevikku. Nende põhi-
mõtete teostamise nimel võitlesid rahvad, tek-
kisid usud ja revolutsioonid; tuhandeid aastaid
põhjendasid ja levitasid neid põhimõtteid pa-

remad inimsoo esindajad jne. Kuid tänapäevani need põhimõtted on teostamata ja rahvad liiguvad selle vanaajal püstitatud sihile liiga väikeste sammudega. Mitte ainult psüühilise aluse, ilma milleta oleks rahvaste kultuuriline areng võimatu, jättis meile päranduseks vana aeg - ei! Meie leiame vanaajal ka nende põhimõtete rakendamise püüdeid ja kogunisti rahvusvahelises ulatuses vastu võtnud.

Alla Peab kohe alguses tähendama, et Hiina ei ole kunagi oma ajaloo kestel halvasti suhtunud võõramaalastesse. Vähemalt ei ole Hiina seadused ega riika usulised kombed või vaated toetanud vaenulikkust võõramaalaste vastu. Küll on aga praktiliselt valjusti vastu astunud kõikisugustele võõramaalaste püüetele oma maa kombeid ja traditsioone rikkuda või hävitada ²⁾.

Ajalooliste andmete põhjal on teada, et Hiina hakkas läbi käima lähemate läänemaadega aastal 60 e.Kr.; kuid kestis veel kaua, enne kui see läbikäimine muutus stabiilsemaks. Esimesed kristlased ilmusid Hiinasse aastal 800 ³⁾. Sellepärast on ka arusaadav, et Hiina, olles kaua isoleeritud teistest

riikidest, ei võinud kaasa aidata rahvusvaheliste suhete loomiseks ega arendamiseks sel määral, nagu me seda näeme teistes Oriendi maades samal ajal. Siiski me ei saa eitada rahvusvaheliste suhete olemasolu, ja on kindel, et need suhted olid palju rohkem arenenud, kui seda mainib ajalugu. On teada, et Hiina on juba vanal ajal saatnud saadikuid teistesse maadesse ja ka neid ise vastu võtnud. Alla kriipsutatada tuleks seda asjaolu, et nendele saadikutele oli garanteeritud puutumatus, ja seda saavutati sel teel, et saatjateks Hiinas oli saadikutele määratud ihukaitsjad. Loomulikult oli saadikute instituut vähe arenenud ja üldiselt piirdus sellega, et saadikuid saadeti ja määrati nende riikide valitsejate juurde, kes olid alistatud seisukorras Hiina suhtes ⁴⁾.
minud Hiina rahvas oli ja on rahuarmastaja rahvas, seda eeldab selle rahva usk. Sellepärast leiame selle rahva juures ka juba vanaajal sõjaõiguse, mis baseerus õiglusele ja õigusele. Nii näiteks oli ette nähtud kirjutatud seadused, et iga sõjaväe juht, kes lubab oma vägedele röövida ja vägi-

valda tarvitada vööräl territooriumil, karistatakse 100 hoobiga ja kõrvaldatakse väejuhi kohalt. Juhtub aga, et vägivalla tarvitamise juures vigastatakse inimesi, ähvardab sõjaväe juhti surmanuhtlus ⁵⁾. Üldiselt peab imestama, et Hiina sõjapidamise viisid olid väga humaansed vaenlase suhtes. Kunagi oli see reegel, et võidetud vaenlase suhtes ei tarvitatud vägivalda. Võidetud rahvale ei jäeti ta usk, kombed ja harjumused, kuid nõuti ainult seda, et vaenlane painutaks end Hiina ülemvõimu alla ja tunnustaks seda võimu. Sellega on ka seletatav, et Hiina riik on suureks paisunud mitte teiste rahvaste allaheitmise teel sõja kaudu, vaid rahvad ise alistusid vabatahtlikult Hiina ülemvõimule. Hiina isoleeritud seisukorra tõttu me ei leia jälgi, et see rahvas oleks vanal ajal sõlminud lepinguid teiste rahvastega. ⁶⁾

Alalised sõjad pidid ju looma ka teatavaid kombeid või reegleid sõjapidamiseks, pidid looma sõjakoost. Tähtsaks sellele et juudid olid väga karmid rahvastele, keda nad võitsid ⁷⁾, pidasid nad siiski teatavatest sõjapidamise reeglitest kinni.

Nii näit. eelnes alaliselt sõjale deklaratsioon, meie aja ultimaatum sarnane, millega pakuti rahu deklaratsioonis tähendatud tingimustel. Harilikult sisaldasid need deklaratsioonid 3 tingimust: 1) vaenlane pidi austama ja alistuma juudi rahva usulistele kommetele, 2) vaenlane pidi tasuma määrat I i s r a e l i r a h v a s j. lõppeks vaenl. Kui Hiina oli rahuarmastaja maa, siis seda ei saa öelda iisraeli rahva suhtes. Nii kaua kui ajalugu mäletab ei olnud juutidel alguses riigikorraldust selle sõna tõelises mõttes. Juutide kooselu juhtisid preestrid ja ainult hädaseisukord sundis rahvast ühinema ja alistuma üksiku isiku võimule. Hiljem valisid juudid endale kuningaid, kes ei leppinud ainult maavalitsemisega rahuajal, vaid püüdsid laiendada oma riigi piire ja kellede iseloomustavaks jooneks oli väline hiilgus ⁶⁾. Kindlust nelja Alalised sõjad pidid ju looma ka teatavaid kombeid või reegleid sõjapidamiseks, pidid looma sõjaõigust. Vaatamata sellele et juudid olid väga karmid rahvastele, keda nad võitsid ⁷⁾, pidasid nad siiski teatavatest sõjapidamise reeglitest kinni.

Nii näit.eelnes alaliselt sõjale deklaratsioon, meie aja ultimaatumi sarnane, millega pakuti rahu deklaratsioonis tähendatud tingimustel. Harilikult sisaldasid need deklaratsioonid 3 tingimust: 1) vaenlane pidi austama ja alistuma juudi rahva usulistele kommetele, 2) vaenlane pidi tasuma määratud maksu (kontributsiooni), 3) ja lõppeks vaenlane pidi kohustuma, et ta ei püüa vabaneda juutide ülemvõimu alt ⁸⁾. Kui vaenlane need tingimused aktsepteeris ja alistus juutidele, siis sõda jäi ära ja ka juudid pidasid end kohustatuks deklaratsioonis mainitud tingimustest kinni pidama. Lükkas aga vaenlane juutide tingimused tagasi, siis järgnes verejaneline sõda, kusjuures armu ei heidetud ka naistele. Siinkohal tuleks veel mainida, et juudid kunagi ei piiranud vaenlase linna ehk kindlust neljast-, vaid alati kolmest küljest. Seesugune talitusviis andis vaenlasele võitluse kaotamise puhul võimaluse põgeneda. Millest seesugune talitusviis oli tingitud, on raske öelda, kuid võib arvata, et juutidel ei olnud niivõrd tähtis suu-

rendada oma elanikkude arvu, kui laiendada oma maa piire. Kuid siin võisid olla mõõduandvaks ka usulised kaalutlused. Teaduseilmas on vaidlust tekitanud küsimus: kas iisraeli rahvas on sõlminud ka lepinguid teiste rahvastega? Holtzendorff ütleb: "Der Gedanke menschlicher durch Verträge verbürgter Treue war ausgeschlossen, weil es im Sinne altorientalischer Ueberlieferung unmöglich gemacht war Friedensverträge gleichzeitig unter den Schutz der Götzen auswärtiger Völkerstämme u. des eigenen Gottes zu stellen, der keine anderen Götten neben sich haben wollte" ⁹⁾. Kuid Vanas Testamendis mainitakse sõpruslepingut juutide ja jumala vahel, mis sõlmitud Moosese kaudu. Kuigi meile paistab see leping liiga fantastilisena, siiski see tõendab, et seesugused lepingud pidid olema tol ajal ka sõlmitud rahvaste vahel. Ja tõeliselt sääraseid lepinguid mainib Vana Testament. On teada, et peale Salomoni surma juudi rahvas, kes 975 a.e.Kr. lagunes kaheks riigiks: iisraeli

ja juudi rahva riikideks, sõlmis omavahel kaitse- ja sõpruslepinguid. Samas testamendis mainitakse ka lepinguid, mis sõlmitud jumala ja Aabrami vahel, siis Laabani ja Jakobi vahel jne. Kõik need lepingud sõlmiti teatava tseremooniaga, mille juures tähtsat osa etendas vandeandmine ja loomade ohverdamine. Nii näit. peale lepingu sõlmimist, preestrid ohverdades loomi, poolitasid need, mis pidi sümboliseerima kaht lepinguosaliste poolt, millised samuti kui ohverdatud loom, vaatamata sellele, et olid poolitatud, siiski ühte kuulusid. Kuid vähesellest, et iisraeli rahvad oma vahel lepinguid sõlmisid; on andmeid, et nad sõlmisid neid ka teiste rahvastega, paganausulistega. Eriti intensiivseks muutus läbikäimine paganausulistega Salomoni ajal, kes kogunisti ühe Egiptuse vaarao tütre endale naiseks võttis. On andmeid, et lepinguid sõlmiti: Iisraeli kuninga Baesa ja Damaskuse kuninga Benhadad'i vahel, siis Iisraeli kuninga Hosea ja Egiptuse vaarao Seveh'i vahel, Assüüria kuninga Salmanasari vastu jne. Nende lepingute täpne sisu ei ole in-

säilinud meie ajani, kuid see fakt, et lepinguid üldse sõlmiti, on tähtis rahvusvahelise õiguse ajaloo seisukohalt, kuna selle küsimuse juures on tekkinud vaidlusi teadlaste keskel ¹⁰⁾.
Kuivõrd mainitud lepingud leidsid täitmist, sellele küsimusele saaksime vastust, kui süveneme juudi rahva usukommetesse.
Juudid on tänapäevani konservatiivseim rahvas oma usukommetes. Tuhandete aastate kestel ei ole nende usukombed muutunud. Kramplik kinnipidamine isaisade usust on tänapäevani olnud see tegur, et juudid rahvana on suutnud endid alal hoida, kuigi laialipillatult üle terve maailma. See nähtus laseb oletada, et lepingud, mida juudid sõlmisid nii oma suguharude vahel kui ka teiste rahvastega ja millede sõlmimine kinnitati alati vandega, pidid leidma täitmist nii juutide, kui ka nende rahvaste poolt, kelledega astuti lepinguvahekorra. Kui me veel meeles peame, et vandetöötus juutide juures sündis suurima pühalikkusega ja keeruliste tseremooniatega kaasabil, kusjuures see vandetöötus toimus kogu rahva poolt, mitte rahva üksikute esin-

dajate kaudu - siis peame oletusele jõudma, et lepinguid ka täideti.

Loomulikult ei saa meil juttu olla sellest, et mainitud lepingud oleks suutnud luua stabiilseid rahvusvahelisi suhteid sääraselt, et me võiksimme rääkida rahvusvahelisest õigusest, mis oleks tunnustamist ja ka täitmist leidnud mitme rahva poolt. Kuid tuleb veel meeles pidada, et juba lepingu sõlmimise fakt iseendast ja veel enam arusaamine lepingu täitmisest ei ole vili, mis ilma juurteta on maailma tekkinud, või vili, mis küpsenud päevaga.

Võib olla kulus selleks tuhandeid aastaid, enne kui rahvad sõlmisid esimese lepingu ja võib olla veel niipalju aastaid kulus selleks, et aru saada, et seda lepingut tuleb täita. Sellest seisukohast lähtudes ütleme, et rahvusvahelise õiguse juured peituvad antiikajas ja teadlased on neid ka leidnud juudi rahva juures. lepinguteest, kuigi ta on rohkem kui

3000 a. eest koostatud. Ta algab sõnasõnalises saksa keelses tõlkes järgmiselt: *Vertrag*, ka mainitud *Vertrag* welchen auf silberner Tafel der grosse König von

Cheta Chetasar, der Tapfere, schliesst, der Sohn des
Marasar, des grossen Königs von Cheta, des Tapferen,
der Enkel des Salapel, des grossen Königs von Cheta,
des Tapferen.

mit

Rauserna-sotepena E g i p t u s König von Aegypten

jae. Kui antiikaja juutidest meil on vaid teada,
et nad sõlmisid lepinguid rahvusvahelises ulatu-
ses, siis antiikaja Egiptusest on meie ajani säi-
linud leping, mis tõendab, et 14 saj. enne Kr. s. on
sõlmitud lepinguid, mis oma struktuurilt kuigi¹²⁾
palju ei erine meie aja rahvusvahelistest lepin-
gutest¹¹⁾. Põhine sõlmiti rahu mitte ainult

Ramses S. Cybichovski esitab meile selle lepingu, mis
sõlmitud vaarao Ramsese ja keiser Chetasari vahel
saksakeelses tõlkes. Selle lepingu lugemisel tor-
kab kohe silma, et ta oma struktuurilt vähe erineb
meie aja rahulepingutest, kuigi ta on rohkem kui
3000 a. eest koostatud. Ta algab sõnasõnalises sak-
sakeelses tõlkes järgmiselt: Sittja ja kes oli
kaotaja pool. Ei ole "Vertrag, ka mainitud terri-
welchen auf silberner Tafel der grosse König von

Cheta Chetasar, der Tapfere, schliesst, der Sohn des Marasar, des grossen Königs von Cheta, des Tapferen, der Enkel des Salapel, des grossen Königs von Cheta, des Tapferen,

mit

Rauserma-sotepenra, dem grossen König von Aegypten jne.

Lepingu sissejuhatus lõpetatakse sõnadega, milledest võib järeldada lepingu sihti: ".....ein guter Vertrag für Frieden und Brüderschaft, um einen Frieden zu stiften, der ewig dauern soll" **12)**

Tähelepanuväärt on ka see asjaolu, et käesoleva rahulepinguga sõlmiti rahu mitte ainult Ramsese ja Chetasari vahel, vaid see leping pidi olema ka kohustav lepinguosaliste järeletulijatele. (Tuletame meelde, et ka meie ajal sõlmitakse rahulepinguid "vaid" igaveseks ajaks, kuna see peab tähendama - järgmise sõjani.)

Huvitav on ka see asjaolu, et lepingust üldse ei saa järeldada, kes oli võitja ja kes oli kaotaja pool. Ei ole lepingus ka mainitud territoriaalset muudatust ega ka kontributsiooni. Need

on kindlasti faktid, milledega lõppesid ka tolle-
aegsed sõjad. Nagu näha, võitja loobus oma privi-
legeeritud seisukohast, mis andis temale ta võit.

varem Ainult tõeline rahuigatsus võis viia seesugu-
se lepingu sõlmimisele. Ja kui me nüüd meelde tule-
tame esimese paragrahvi Kant'i teosest "Zum ewigen
Frieden": "Mitte üht rahulepingut, milles jäävad pei-
detuks põhjused uueks sõjaks, ei tohi nimetada ra-
hulepinguks", siis paistab, et mainitud rahuleping
vastas Kant'i nõudmistele. Kahjuks on see ainus
leping, mis säilinud meie ajani, kuid selle lepingu
tekstist võib järeldada, et seesuguseid lepinguid
sõlmiti ka varemalt: "Der gerechte Vertrag, welcher
zu Zeit Marasars, des grossen Königs von Cheta,
meines Vaters, bestand, ich halte mich daran und
siehe, es hält sich daran Ramses-Meriamen, der gros-
se König von Aegypten, und wir sagen zusammen
zwischen uns: Von diesem Tage an halten wir uns
daran. Wir erfüllen so gerechten Beschluss" ¹³⁾.

Tekstis käsitletakse või õigemini stipuleeri-
takse järgmist: 1) kaitseküsimusi välise ja sisemise
vaenlase vastu, 2) küsimusi sõja puhul, mis kuuluta-

12) Cybichovski, op.cit.lhk.10.

14) Cybichovski, op.cit.lhk.12.

15) Cybichovski, op.cit.lhk.17.

tud lepingu sõlmijate poolt ja 3)- kohustused kurjategijate ja riigialamate väljaandmiseks. Nagu Revillout arvab, ei ole mainitud küsimused varemalt lepingutes figureerinud, nii et neid käsitletakse rahulepingus esmakordselt ¹⁴⁾.

Mis puutub ratifitseerimisse, siis arvab Revillout, et mõlemad pooled lasksid kirjutada või raida lepingu teksti hõbetahvlitele ja siis vahetati need. Tähendab, tuhandeid aastaid tagasi astusid lepingud samal teel jõusse kui tänapäeval ¹⁵⁾.

-
- 1) Pischel, Leben u. Lehre des Buddha. 1906.
 - 2) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.39.
 - 3) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.40. ja Hegel, Phil.der Geschichte lhk.118.
 - 4) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.46.
 - 5) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.47.
 - 6) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.59.
 - 7) Holtzendorff, op.cit.lhk.191.
 - 8) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.71.
 - 9) Holtzendorff, op.cit.lhk.188.
 - 10) S.Cybichovski, Das antike Völkerrecht, Breslau, 1907.lhk.24.
 - 11) Revillout ja Pierantoni on selle tähtsa antiikaja dokumendi täielikult sõnasõnalt tõlkinud, kuna Revillout on oma tõlke ka varustanud laiaulatuselise seletuskirjaga. vt.S.Cybichovski, op.cit.lhk.10.
 - 12) Cybichovski, op.cit.lhk.10.
 - 13) Cybichovski, op.cit.lhk.12.
 - 14) Cybichovski, op.cit.lhk.12.
 - 15) Cybichovski, op.cit.lhk.17.

SISSEJUHATUS.

Kõige rohkem on teadlaste seas vaieldud selle üle, kas kreeklased antiikajal üldse tundsid ja tunnustasid õiguse K R E E K A: id omavahelises läbikäimises, ja teiseks - kas nad tundsid rahvusvahelist õigust juriidiliste normide koguna, seadustena, millised oleks reguleerinud rahvusvahelist läbikäimist. Martens ütleb: "Mainitud küsimus jääb vaieldavaks tänapäevani ¹⁾."

Loomulikult jääb see küsimus vaieldavaks, kui seda küsimust formuleerida Martensi, Heffteri, Bluntschli ja teiste teadlaste sõnadega; tähendab, kui küsimus üles tõsta formulatsioonis: "Kas kreeklased tundsid rahvusvahelist õigust juriidiliste normide koguna, millised oleks reguleerinud rahvusvahelisi suhteid?"

See küsimus on formuleeritud lähtudes tänapäeva rahvusvahelise õiguse arusaamisest. Tahetakse näha antiikajal rahvusvahelisi norme, millised oleks baseerunud samadel alustel ja omandanud sama ulatuse, nagu seda nüüdsel tänapäeval. Kuid argon unustagen, et veel tänapäeval leidub palju õigus-
teadlasi, kes käes **SISSEJUHATUS.** leia rahvusvahe-

list. Kõige rohkem on teadlaste seas vaieldud selle üle, kas kreeklased antiikajal üldse tundsid ja tunnustasid õiguse üldpõhimõtteid omavahelises läbikäimises, ja teiseks - kas nad tundsid rahvusvahelist õigust juriidiliste normide koguna, seadustena, millised oleks reguleerinud rahvusvahelist läbikäimist. Martens ütleb: "Mainitud küsimus jääb vaieldavaks tänapäevani ¹⁾. erandina n.ö.

Üldree. Loomulikult jääb see küsimus vaieldavaks, kui seda küsimust formuleerida Martensi, Heffteri, Bluntschli ja teiste teadlaste sõnadega; tähendab, kui küsimus üles tõsta formulatsioonis: "Kas kreeklased tundsid rahvusvahelist õigust juriidiliste normide koguna, millised oleks reguleerinud rahvusvahelisi suhteid?" olid või pidid olema selleks

tõuke See küsimus on formuleeritud lähtudes tänapäeva rahvusvahelise õiguse arusaamisest. Tahetakse näha antiikajal rahvusvahelisi norme, millised oleks baseerunud samadel alustel ja omandanud sama ulatuse, nagu seda näeme tänapäeval. Kuid ärgem unustagem, et veel tänapäeval leidub palju õigus-teadlasi, kes käesoleval ajal ei leia rahvusvahelist õigust.

Peatume Martens'i ütluse juures: "Snošenija gretšeskih narodov suštšestvovali tolko v vide iskljutšenija iz obštšago normalnogo porjadka veštšej" ²⁾. Sellest lausest oleks meil küllalt, et tunnustada rahvusvahelise õiguse olemasolu antiikajal Kreekas. Tunnustab ju lugupeetud teadlane ise, et läbikäimisi oli, kuigi erandina n.ö. üldreeglis, nagu Martens ütleb. Veel enam, rahvusvaheline läbikäimine oli Kreekas intensiivsem, kui seda arvab mainitud teadlane. Tuletame ainult meelde, et kreeklastel olid asundused Aafrikas, Väikeses-Aasias jne., neil oli laialt arenenud rahvusvaheline kaubandus; kreeklaste kõrge kultuur ja paljud teised tegurid olid või pidid olema selleks

tõukejõuks, mis kaasa aitab rahvusvaheliste suhete arenemisele ja süvenemisele.

Lisame toodud vaadetele veel juurde prof. A. Piibu arvamuse: "Kreeka linnriigid elasid enesete vahel küll isoleeritud elu, kuid rassiline ja kultuuriline ühtlus Hellase riikide läbikäimises loob tingimusi, mis annavad rahvusvahelistele liiklemisnormidele küllaldased arenguvõimalused" 3).

Lähtudes toodud seisukohast, et antiikajal Kreekas olid välja arenenud rahvusvahelised normid, mis vastasid kogunisti käesoleva aja arusaamistele rahvusvahelise õiguse normidest - peame ka tunnustama, et Kreekas olid laialdaselt välja arenenud üldpõhimõtted õigusest üldse, mille vastu ka paljud vaidlevad.

Nagu teada, sarnastasid kreeklased teataval määral õigust kasulikkuvusega 4). Sellest tahetakse järeldada, et vanadel kreeklastel puudusid üldse õiguse üldpõhimõtted. Selle kontseptsiooniga ei saa nõus olla, kas või juba sellepärast, et ka meie ajal ei ole veel leitud õiguse mõistele üldvastuvõetavat alust. Kuna õigusteadlaste peres enam

rajab õigust jõule või püüab kuidagi viisi seda mõistet siduda jõuga, leiavad teised, igal juhul praegu veel vähemus, et õigusele tuleb alust otsida psühholoogia valdkonnast. Üeldakse, et õigus on eriline elamus ehk emotsioon, kohustav-nõudev tunne. Kus peitub siin tõde, on raske öelda, sest see ripub ära iga üksiku teadlase subjektiivsest arusaamisest õigusest, ja kas meie üldse selles küsimuses jõuame kunagi seisukohale, mis kõikidele vastuvõetav, on rohkem kui küsitav. Sellepärast ei ole kaugeltki õige näha õiguse ja kasulikkuvuse sarnastamises õiguse üldpõhimõtete puudust.

Teisest küljest ei ole sugugi kasulikkuvuse mõiste õiguse mõistest nii kaugel, kui see paistab pealiskaudsel vaatlemisel. Õigus on kindlasti üldsusele kasulik, see on vastuvaidlemata tõde. Kui aga lähtuda seisukohast, et vanad kreeklased suhtusid liiga primitiivselt õiguse mõistesse ja nägid õiguses ainult kasulikkuvust; tähendab, arvasid, et õigus on see, mis iga üksikule kasulik, siis oli ka see arusaamine õigustatud aja jaoks, millest meid lahutab 6000 aastane või suurem vahemik. See

arusaamine oli ka tähtis selle poolest, et tast võrsus üldtunnustatud tõde, et õigus on kasulik üldsusele. Ja see tõde oli kindlal alusel juba antiikajal, mille õiguse instituutide juures me nüüd peatume ja millised peavad tõendama, et kreeklastele olid tuntud õiguse üldpõhimõtted.

KREEKA RAJALIK ARENG.

Nagu Homerosse kirjeldustest võib järeldada, oli Kreekas enne ajaloelise ajajärku monarhiline riigikord, mis vastandina griegi maadele oli vabade preestrite eestkostmisest. Homerosse lauludes puudub veel see selge kontrast kreeklaste ja barbarite vahel, mis vabarikkade ajajärgul omandas nii suure tähtsuse, et Aristoteles võis öelda: "Õigus kehtib vaid kreeklaste vahel, barbarite vastu ei ole neil kohustusi".

Vaheseg, mis kestis umbes 7 sajandit, alates vana kuningriigi langemisest kuni Makedoonia maailma valitsemise laiendamiseni Aasia ja Aafrika peale - vaheldusid Kreekas mitmesugused riigikorrad. Kuningriigi korrale järgnes türannia, türanniale - maamonikkude ja kõrgete ametite kandjate

aristokraatide valitsmiskord ja lõppeks tekkisid oligarhiline ja demokraatlik riigikord, et siis jälle ajaloo ratas võiks oma keerlemist alata sealt, kust ta seda algas 9 sajandit tagasi ⁶⁾. Vististi Hellase linnriikide kultuurilisele arengule olid vastuvõetavad nii üks kui ka teine võimukorraldus.

KREEKA RIIKLIK ARENG.

Nagu Homerose luuletustest võib järeldada, oli Kreekas enne ajaloolist ajajärku monarhiline riigikord, mis vastandina Oriendi maadele oli vaba preestrite eestkostmisest. Homerose lauludes puudub veel see reljeefne kontrast kreeklaste ja barbarite vahel, mis vabariikide ajajärgul omandas nii suure tähtsuse, et Aristoteles võis öelda: "Õigus kehtib vaid kreeklaste vahel, barbarite vastu ei ole neil kohustusi" ⁵⁾.

Vaheaeg, mis kestis umbes 9 sajandit, alates vana kuningriigi langemisest kuni Makedoonia maailma valitsemise laiendamiseni Aasia ja Aafrika peale - vaheldusid Kreekas mitmesugused riigikorrad. Kuningriigi korrale järgnes türannia, türanniale - maaomanikkude ja kõrgete ametite kandjate

aristokraatide valitsemiskord ja lõppeks tekkisid oligarhiline ja demokraatlik riigikord, et siis jälle ajaloo ratas võiks oma keerlemist alata sealt, kust ta seda algas 9 sajandit tagasi ⁶⁾. Vististi Hellase linnriikide kultuurilisele arengule olid vastuvõetavad nii üks kui ka teine võimukorraldus. Nii näeme, et Spartas oli võimukorraldus rajatud aristokraatelistel, kuna Ateenas demokraatelistel põhimõtetel. Riigimehed ja filosoofid vaidlesid, kumb riigikord oli parem, kuni mõlemate vabariikide langemiseni makedoonlaste kätte. See küsimus jäigi vististi lahendamata.

Oma poliitilise ja vaimlise arengu hiilgeajal saavutas Kreeka Pärsia sõja ajal. Holtzen-dorff'i arvates sündis sel ajal tõde, et vabariiklik vaim kodanikkudes on alaliselt tugevam, jõurikkam kui teokraatiale baseeruv despootiline vaim ⁷⁾.

Lõpuks viisid poliitilised vastuolud Ateena ja Sparta vahel Peloponnesose sõjani. Vastuolud mõlemate vabariikide vahel olid liiga sügavad ja omavaheline võitlus hävitas Hellase riikide ise-

seisva olemasolu. Nad langesid Makedoonia kunin-
ga ülemvõimu alla, kes aga ise oli Hellase poolt,
olles sajandite kestel püstitatud ideede vasall.
Kolmandal sajandil kreeklased puutuvad kokku room-
lastega, kellede sõjaline tugevus otsustab uuesti
Hellase saatuse. Kreeklaste ajalugu lõpeb Kreeka-
maa liitumisega Roomaga.

VAHELISED ÕIGUSSUHTED JA HELLASE RIIKIDE KONFÖDERATSIOONID.

Kui meie nüüd esiteks peatume Hellase riiki-
de rahvusvaheliste õigussuhete loomise juures, siis
see tähendab seda, et me tahame kindlaks teha: kui-
võrd ja kas üldse rahvusvahelised suhted ja just
õigussuhted olid olemas antiikajal Kreekas ja kui-
das ehk mil teel neid õigussuhteid loodi?

Juba fakt iseendast, et antiikaja Kreeka-
moodustas endast linnriikide kogu, räägib selle
poolt, et säärane kogu ehk liit pidi baseeruma min-
gisugusele kokkuleppele, kas või loodud kõige pri-
mitiivsemal kujul. Kokkuleppeid saavutatakse või
nad leiavad oma välise vormi lepingute kaudu ja
leping, rahvusvahelise õiguse mõttes, on kahe või
mitme riigi tahte koondamine rahvusvahelise õigus-

suhete loomiseks, muutmiseks või lõpetamiseks 8).

Sel teel liitusid ka Kreekamaa linnriigid, millised liidud kandis mitmesuguseid nimetusi, arvestades seda, mis sihiga liit oli loodud. Nii näit. kui loodi liit ühiseks pealetungimiseks vaenlasele, siis nimetati seda liitu sümmehtiateks.

HELLASE RIIKIDE RAHVUSVAHELISED ÕIGUSSUHTEDE JA vutasiid HELLASE RIIKIDE KONFÖDERATSIOONID. HELLASE

õigus Kui meie nüüd esiteks peatume Hellase riikide rahvusvaheliste õigussuhete loomise juures, siis see tähendab seda, et me tahame kindlaks teha: kui võrd ja kas üldse rahvusvahelised suhted ja just õigussuhted olid olemas antiikajal Kreekas ja kuidas ehk mil teel neid õigussuhteid loodi? kogu näol

õigus Juba fakt iseendast, et antiikaja Kreekamaa moodustas endast linnriikide kogu, räägib selle poolt, et säärane kogu ehk liit pidi baseeruma mingisugusele kokkuleppele, kas või loodud kõige primitiivsemal kujul. Kokkuleppeid saavutatakse või nad leiavad oma välise vormi lepingute kaudu ja leping, rahvusvahelise õiguse mõttes, on kahe või mitme riigi tahte koondamine rahvusvahelise õigussuhte

suhete loomiseks, muutmiseks või lõpetamiseks ⁸⁾.

Sel teel liitusid ka Kreekamaa linnriigid, millised liidud kandsid mitmesuguseid nimetusi, arvestades seda, mis sihiga liit oli loodud. Nii näit. kui loodi liit ühiseks pealetungimiseks vaenlasele, siis nimetati seda liitu sümmahhiateks. Isopoliitiga oli tegemist, kui mitmed riigid saavutasid kokkuleppe, et anda võõramaalastele hääleõigust ehk lubati neile täita kõrgemate riigiametnikkude kohustusi. Kuid tähtsamaks nendest liitudest tuleb pidada liitu, mis sündis küll usulistel põhjustel, kuid kelle sihiks oli ka sõdade piiramine ja tülide lahendamine vahekohtute kaudu - nn. Amfiktsioonia liit, kelle juhtiv organ nõukogu näol asus Delfis ⁹⁾.

Peatume lähemalt viimasena mainitud liidu juures. Laialt levinenud arusaamine, et antiikajal ja ka veel hiljemgi sõda olevat olnud loomulik seisukord riikide vahel, on kindlasti liiga ühekülgne tolleaegsete faktide konstateerimine. Juba eelpoolmainitud liitude näol on meil ajalooliselt

antud faktid, mis räägivad midagi muud.

Amfiktsioonina liit, mis kujutas endast 12 Hellase linnriikide ühenduse ehk liitu, moodustas endast usulistel põhjustel tekkinud konföderatsiooni. Iga linnriik kui selle liidu liige oli kõigepealt kohustatud kaitsma isa-isade usulisi kombeid.

Edasi liidu liikmed võtsid kohustuse enda peale mitte hävitada liidu liikmetele kuuluvaid linnu, nendes asuvate pühapaikadega. Mitte ainult rahuajal, vaid ka kogunisti sõja ajal ei tohtinud ükski liidu liige takistada teisele liitlasele jõeveete ja kunstlike kanalisatsioonide kasutamist. Näit. kui oli ühe jõe säng mitme riigi piirkonnas, siis ei tohtinud jõe jooksu muuta, sihiga teist riiki veest ilma jätta.

Kõiki neid kohustusi võtsid linnriigid oma peale pühalikult töötades vande andmisega, et nad neid kohustusi piinlikult täidavad, teades, et nende kohustuste vastu eksimine toob enesega kaasa teiste linnriikide sõjariistus väljaastumise süülase riigi vastu.

Selle riikide liidu kõrgem juhtiv organ oli

nõukogu Delfis, kuhu delegeeriti igast liitriigist 2 liiget. Nõukogu tuli kokku jooksvate asjade arutamiseks kaks korda aastas. Otsuseid võeti vastu häälteenamusega ja need olid kõikidele liidu liikmetele kohustatavad. Otsuste ignoreerimine tõi enesega kaasa, nagu mainisime, sanktsioone, sõjakuulutamise näol.

Küsitavaks ja vaieldavaks jääb, kuidas need kaks liiget hääletasid nõukogus: kas iseseisvalt, või loeti kahe esindaja arvamus üheks hääleks; tähendab, et nad pidid oma arvamusid kooskõlastama. Teada on, et Ateenal oli üks hääl, sellest teeb Cybichovski järelduse, et alguses olevat igal riigil olnud üks hääl, pärastpoole kui lahkarvamised teatavate küsimuste kohta muutusid riikides sagedamateks, siis hakati delegeerima nõukogusse kaks liiget, kes ka hääletasid iseseisvalt ¹¹⁾. Teisele otsusele aga jõuab Grotes, kes ütleb, et iga riik, vaatamata oma suurusele, on delegeerinud alaliselt kaks esindajat, kes hääletasid iseseisvalt ¹²⁾.

Raske oleks sellele küsimusele enamvähem tõenäolist vastust anda. Kui arvestada seda, et meil

oli tegemist iseseisvate, suveräänsete riikide koon-
dusega, siis on raske aru saada, et ühe ja sama riigi
kaks esindajat võisid hääletada igäiks oma arusaam-
mise ja äranägemise järgi, ilma et nad oma arvamu-
si oleks kooskõlastanud. Seesugune talitusviis oleks
meieaegsest loogilisest arusaamisest lähtudes tea-
tavas mõttes liiga absurdne. Kuid teisest küljest
on raske oletada, et antiikajal oleks jõutud aru-
saamiseni, mis maksev meie ajal Rahvasteliidus. Tu-
leks ikkagi jõuda otsusele, et igäiks esindaja
hääletas puhtsubjektiivselt oma arusaamise ja ära-
nägemise järgi.

Nagu mainisime Amfiktsiooni liidu nõukogu
otsuste mittetäitmine tõi enesega kaasa sõjakuulu-
tamise süüdlase riigile. Ajaloost on teada juhtusid,
kus tõeliselt neid sanktsioone ka tarvitati. 6 sa-
jandit enne Kr.s. kuulutati sõda Krisa elanikkude-
le sellepärast, et nemad olid võtnud makse Krisa
linna pühade kohtade küllastamise eest. Linn hävi-
tati ja tehti maatasa, nagu mainib ajalugu, kuna
maa kuulutati templite omanduseks. 250 aastat hil-
jem tarvitati teistkordselt sanktsioone eksinud

riigi vastu viimane sõda, mis peeti ka karistus-
sõjana 339 a. enne Kr. s., lõppes ka kurvalt eksi-
nud riigi suhtes.

Samuti nagu riikidele määras Delfi nõuko-
gu karistusi, nii ka üksikutele isikutele. Sunni-
ti koguni kaaskodanikke valvama selle järele, et
templite varandused ei satuks eraisikute kätte
ja kui see juhtus, oli eraisikutel õigus ja üht-
lasi ka kohustus esitada nõukogule erakaebusi.

On andmeid, et 200 a. ümber e. Kr. kaks kodanikku ja
töstsid kaebuse kellegi Zenoni vastu, kelle val-
duses olevat olnud templite varandused. Süüalune
karistati rahatrahviga, kuna kaebuse töstjad said
nõukogu dekreedil põhjal mitmesuguste eesõiguste
osalisteks. Näinud nautisid puutumatu õigusi
nii rahu- kui ka sõja ajal, nende protsessid pi-
did esimeses järjekorras arutusele tulema jne. ¹³⁾

Nagu näeme, oli Delfi nõukogule ka riigi-
õiguslik kompetents, sest ta normeeris ju ka tea-
taval määral üksikute kodanikkude ülalpidamist.
Samuti nagu üksiku riigi riigivõim, nii ka see
nõukogu andis seadusi ja määras karistusi ise-

seisvate riigi kodanikkudele, samuti andis ta välja määrusi riiklikkudele asutistele siseriigi elu korraldamiseks. Kuid siiski meie ei saa pidada Amfiktsioonina liitu, ei antiikaja ega ka meie aja seisukohalt lähtudes ühtlusriigiks. Selle vastu räägib asjaolu, et sellel liidul oli vaid üks kõrgem organ ja seegi tuli kokku asjaajamiseks kaks korda aastas. Nõnda siis on meil ikkagi tegemist liiduga rahvusvahelise õiguse alusel, mis läbi imbunud riigiõiguslike elementidega. Käesoleva aja õigusteaduse keeles väljendades, meie võiksime öelda, et Kreeka üksikud linnriigid kaotasid teataval määral liidu kasuks osa oma suveräänsetest õigustest.

Käesoleval kohal ei peatu me pikemalt liidu nõukogu kompetentsi juures, nende küsimuste juurde me tuleme tagasi veel allpool. Siinkohal me võime siiski juba öelda ühte, et nõukogu poolt korraldatud Olümpia mängudel kogunes rahvas kõikidest liidu osadest, kus siis mujal kui mitte nendel mängudel arutati riiklikke küsimusi, loodi sõprusvahekordi, lahendati tüliküsimusi jne. Ühe

sõnaga, Olümpia mängus aitasid kaasa riikidevahelise solidaarsuse tekitamisele ja säilitamisele, kergendades sellega liidu nõukogu tööd ja ühtlasi andes temale direktiive teotsemiseks.

Paljud rahvusvahelise õiguse autoriteetidest, nende seas ka meie poolt mitmel korral tsiteeritud Martens¹⁴⁾, püüavad Amfiktsioonია liidu tähtsust poliitilises mõttes eitada. Martens väidab, et see liit on tekkinud puhtusulistel põhjustel, ehitada ühiselt templeid ühe ehk teise jumala auks. Valiti rahva seas nõukogu, kes pidi valvama nende templite ehituse järele ja kui püha tempel valmis sai, siis sama nõukogu pidi seda püha koda korras hoidma. Sellest, ütleb Martens, tuleb järeldada, et nii Amfiktsioonია liidu loomine kui ka tema kompetents oli piiratud Kreeka rahva usuliste tunnete rahuldamisega. Poliitilises mõttes oli ainus tähtsus sellel liidul, et tema olemasolu tõttu pehmendati Kreeka üksikute suguharude isoleeritud seisukord. Kui me ka ühineksime Martens'i arvamise-
ga, et Amfiktsioonია liidu tegevus ja üldse olemasolu

oli tingitud ainult kreeklaste usutunnete rahuldamisest - ka siis on sellel liidul suur tähtsus ja just poliitilisest seisukohast vaadatuna. Ja juba kas või ainult sellepärast, et oli loodud alus riikide liitumiseks üldse ja niisuguses ulatuses ja vormis, kui see sündis Kreekas. Oli loodud pretsedent, mis arenedes tuhandete aastate jooksul on meid välja viinud Rahvasteliiduni.

Peame veel meeles, et Amfiktsioonia liit, mis loodud usulistel kaalutlustel, oli pretsedendiks, et Kreekas võisid tekkida nõndanimetatud sümmahiad, sõjaliidud. Urides nende liitude ajalugu, saame ülevaate Hellase linnriikide tõusust ja langusest. Kuid nendest liitudest allpool rohkem, siin ütleme veelkord, et on võimata eitada Amfiktsioonia liidu poliitilist tähtsust.

Et riigid usulistel põhjustel on liitunud tuhandete aastate kestel, seda me teame ja teame ka seda, et riigid, liitudes mitte usulistel põhjustel, on taotlenud usulisi sihte. Riikide liitumine ükskõik mis põhjustel ei piirdu kunagi ainult selle sihi taotlemisega, mis neid liitumisele

viis. Kui see vaade on õige käesoleva aja jaoks, siis ta on veel õigem antiikaja jaoks, kus nii teravad ühe või teise küsimuse piiritlemised ei võinud aset leida, kui see sünnib tänapäeval. Ja niisiis me ka näeme, millest just allpool, et Amfiktsioonია liidu nõukogul tuli tegemist teha ka kohtumõistmisega riikide vahel, saadikute saatmisega jne., olgugi et selle nõukogu tegevus pidi piirduma usuliste küsimustega. Faktid jäävad faktideks ja meie ei saa eitada, et meil Amfiktsioonია liidu näol oli tegemist organisatsiooniga, mis oli kõrgem kui ühtlase riigivõimu organisatsioon¹⁵⁾. Kreeka Amfiktsioonია liidu näol loodi maailmariikide koondist, säärases ulatuses ja vormis, mis on muutunud inimsoole eeskujuks ja sihiks tänapäevani. Meie ei eita selle liidu organisatsiooni primitiivsust, nagu ta paistab meile tänapäeva mõistuse ja arusaamise poolt hinnatuna. Antiikajal oli see liit rohkem kui suursaavutus inimsoo hädade hävitamiseks või vähemalt piiramiseks. Tänapäevani ei suuda inimsugu liituda organisatsioo-

niks, et luua abinõu, mis hävitaks sõja. Inimsoo kultuuri arenemise algastmel loodi riikide koon- dis, mille taolist edasi arendades inimsugu peaks kord jõudma organisatsioonini, mis võimaldaks ra- hu.

Sin ne Peatume nüüd kreeklaste sõjaliitude juures. Jovi Liitusid, mis kreeklased kutsusid ellu enese- kaitseks, nimetati sümmahhiateks. Täpsemalt väljen- dades olid sümmahhiad need riigid, mis liitusid, tähendab liidu liikmed. Alguses olid sümmahhiad puhtal kujul sõjaliidud, enamjaolt kaitse ülesan- deks loodud. Hiljem nad taotlesid ka poliitilisi sihte, nii et nende iseloomustav joon kaitsetegu- rina ajajooksul kadus. Vanem leping, mis säilinud meie ajani, on pä- rit 6. sajandist ja oli sõlmitud 2 Peloponnesose väikeriikide vahel. Lepingu sisu oli fikseeritud tahvlile, milline leiti Olümpias 1813 a. ja mida so- peetakse vanimaks Euroopa diplomaatiliseks do- kumendiks. Lepingu sisu ladina keele tõlkes oli järgmine: võitlus on lõppenud ja sõjategevus peab lõpetama.

raakimisi p Pactum Eleis et Heraeensibus.
Societas sit centum annos. Eam autem inci-
piat hic ipse. pinguis, nisi solmiti Sparta ja Ateena
vahel Si quid vero opus sit, vel dicto vel facto,
coniuncti sint inter se et cetera et de bello. id
Sin non coniuncti sint, talentum argenti pendant
Jovi Olympio violato donandum. viisid, kui nad peak-
sid om At si quis litteras has et laedat, sive civis
socialis, sive magistratus sive pagus est, multa
sacra tenetor hic scripta ¹⁶⁾. uuendada iga aasta.
Selles Liiga kokkuvõtlik, üldjooneline sisul rasken-
dab selle lepingu laialdasema tõlgitsemise. Kuid
üks asi on selge, et antud lepingu ga bloodi liit,
mille iga pidi olema sada aastat ja ta pidi kohe
peale sõlmimist jõusse astuma (eam autem incipiat
hic ipse). See leping kohustab pooli, mitte ainult
koos võitlusi pidama, vaid pooled on kohustatud
oma ühtekuuluvust tõendama nii tegudes kui ka sõ-
nades. "Ühtekuuluvust tõendama sõnades" tähendab ja-
seda, et pooled mitte ainult võitluses ei ole ko-
hustatud talitama ühel meelel, vaid ka siis, kui ah-
võitlus on lõppenud ja astutakse vaenlasega läbi-

rääkimisi pidama, rahu sõlmima. Hiljem fikseeriti kokkuleppeid üksikasjalisemalt, näit. lepingus, mis sõlmiti Sparta ja Ateena vahel aastal 421. Selle lepingu iga pidi olema 50 aastat. Temas on ette nähtud poolte talitusviisid sõja võidu kui ka kaotuse puhul. Lepingus on ka ette nähtud orjade kohtlemise viisid, kui nad peaksid oma isandatele ühiselt vastu hakkama. Kuigi selle lepingu iga pidi olema 50 aastat, on siiski lepingus öeldud, et teda tuleb uuendada iga aasta. Sellest klauslist tuleb vist aru saada selles mõttes, et leping tuleb iga aasta uuesti pühakult kinnitada, kuid see klausel võib tähendada ka seda, et uusi kokkuleppeid tuleb liita olemasoleva lepinguga. Kuidas neid lepinguid sõlmiti tehnilisest küljest, sellest annab üksikasjalikuma ülevaate Schoemann-Lipsius oma teoses "Altertümer". Cybichovski toob sellest teosest konspektiivse väljavõtte ¹⁷⁾. contra. Hakkleti kko ülestõstmisega.

Spartas kuulus lepingute heakskiitmine rahvakoosolekute kompetentsi. Rahvale kui niisuguse-

le iseseisvat initsiatiivi nendel koosolekutel ei olnud. Koosolekutel võisid arutamisele ja otsustamisele tulla vaid küsimused, mis otsustamiseks ette pandud gerusia poolt. Gerusia oli kõrgem kogu, mis koosnes kuningatest ja rahva poolt vanemate kodanikkude seast valitud 28 isikust. Hääletamine sündis kaunis primitiivsel teel - karjumisega avaldati poolehoidu või vastuseismist. Esikoha pärast. Ka Ateenas oli rahvakoosolek see kõrgem riigigorgan, kelle kompetentsi kuulus sõlmitud lepingute heakskiitmine. Samuti kui Spartas pidi igal rahvakoosolekule lahendamisele tulev küsimus esitatud olema nõukogu poolt, mis koosnes 500 liik-⁸mest. Ateenas võis aga vastandina Spartale oigasel küsimus, tähendab ka leping, mis rahvale esitati vaid kinnitamiseks või vastuvõtmiseks olla vaidluse objektiks. Rahvas võis oma soove avaldada, võis põhimõttelisi ettepanekuid teha, igal juhul iga koosolekul viibiv isik võis avaldada oma arvamisi nii pro kui ka contra. Hääletati käe ülestõstmisega. ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶ ¹⁷ ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴

sele järgnes pühalik töötus lepingut täita, millega käis kaasas ohverdamine, mis võis olla verine ja ka mitte.

Nii Spartal kui ka Ateenal olid oma liidusüsteemid, millede piirides igäüks mainitud linnriikidest püüdis kindlustada endale domineerivat seisukohta ühelt poolt. Teiselt poolt mõlemad liidusüsteemid konkureerisid omavahel esikoha pärast. Sel tagajärjel tekkis nõnda öelda tasakaalustamise poliitika, mis seisis selles, et iga mainitud liidusüsteem püüdis võimalikult rohkem meelitada oma poole teisi linnriike ¹⁸⁾.

Ateena liidu süsteem loodi peale Pärsia sõda pärslaste vastu. Ühtede oletuste järgi oli sellel liidul 1000 liiget, teiste arvamiste järgi vaid 300 ¹⁹⁾. Kõik liitlased olid alguses liidu koosolekutel üheõiguslikud. Koosolekutel arutati liidusse puutuvaid küsimusi ja nende suhtes tehti otsuseid häälteenamusega. Liit pidas alalise sõjaväe, kelle ülalpidamist olid kohustatud toetama kõik liidu liikmed. Sõjajõudude ülalpidamist võis toetada kas otseselt sõjaväeüksuste andmisega

liidu korraldusse, või siis laevade või kogunisti raha andmisega. Kui möödus Pärsia sõda ja hädaaeg, mis ähvardas kreeklasi, näis möödus olevat, siis püüdsid liitlased oma kohustusi liidu sõjajõudude ülalpidamise suhtes täita raha abil. Selle vastu Ateen ei vaielnud ja see uusus jäigi esialgu püsima, kuigi ta hiljem sai liidu liikmetele saatuslikuks. Liitlased ei võitnud midagi selle uue olukorra Liidu juhtiv keskkohas Deloses, kuid 5. sajandil viidi ta üle Ateenasse, loomulikult ühes liidu varandustega, rahaga jne. Nüüd oli Ateenal raha, laevu ja sõdureid ja ta muutus domineerivaks üksuseks liitlaste seas. Liidu koosolekud jäid päris ära, Ateen määras liitlaste osamaksude suuruse ja kasutas liidu varandusi ja raha oma äranägemise järgi. Kui mõni liitlane ei täitnud oma rahalisi kohustusi, siis sunniti teda seda tegema sõjajõududega. Sõjajõudude tarvituselevõtmine viis nii kaugemale, et ateenlaste poolt okupeeriti liidus olevad linnriigid. Sellele järgnes seisukord, mille juures linnriigid kaotasid peaaegu täielikult oma suveräänsuse. Ateen määras linnriikides ametnikke

oma äranägemise järgi, korraldas kohtute tegevust ja üldse valvas riigivõimu teostamise üle. Üldiselt muutus seisukord niisuguseks, et sõjaliidust sai midagi ühtlusriigi taolist. ~~Liitriigid lootsid Sparta kaasabil pääseda Ateena ülemvõimult. Tervelt 27 aastat kestis võitlus ja lõppes siiski Sparta võiduga. Kuid endised Ateena liitlased ei võitnud midagi selle uue olukorra kaudu, nad vahetasid vaid isandaid ja lõppeks kaotasid ka veel oma demokraatliku riigikorralduse, mille asemele astus oligarhiale baseeruv võimukorraldus. Sparta ei unustanud ka ära oma uusi liitlasi, kes muutusid täielikult vasallideks, sest ta maksustas neid palju raskemal kujul, kui sedana tegi Ateenale võimu langemine takistas arengu, mis ol Sparta ülemvõim ei kestnud kaua, peale 10 aastat kestnud ülemvõimul purunes Sparta koos sõjajõududega lahingus. Kuid see linna juures ja Ateenale täht hakkas uuesti tõusma. Kogemustest targaks saanud, tegi nüüd 377. a. Ateena rahvakoosolek ettepaneku kõigile Hellase riikidele ühineda uuesti liiduks uutal alustel. Ettepanek si-~~

saldas meelitavaid lubadusi ja nendel lubadustel järgnesid ka teod. Ateenlased loobusid kõikidest omandusõigustest liitriikides ja ühtlasi andsid lubadusi ka edaspidi mitte omandada varandusi väljaspool Ateenat. Olid määratud koguni rasked karistused juhuks, kui keegi Ateena kodanikkudest nendest lubadustest ei oleks kinni pidanud. Linnriigid võtsid meelitavaid lubadusi kuulda ja koguni massiliselt astusid liitu. Kuid vanad kombed ei olnud ära unustatud ja nendest ei saadud lahti. Vaatamata sellele, et liidu põhikirjaga oli keelatud toetada liitu rahaliste osamaksudega, pöörduiti siiski selle vana uususe juurde tagasi. Lahing Haironeia juures 338. aastal hävitas Ateena võimu ja selle võimu langemine takistas arengu, mis oleks võtnud võib olla sama käigu, mis juba kirjeldatud, kuid võib olla ka mitte.

Niisiis Hellase linnriigid lõppeks vähemalt klassikalisel ajal ei suutnud ühineda ja luua konföderatsiooni, mis oleks haaranud kõiki Hellase linnriike. Mitmed püsinud konföderatsioonid oma lahkuminevate riigikorraldustega, kadedu-

se, auahnuse ja paljude teiste teguritega olid takistuseks ühe terviku loomiseks. Vaheldumisi domineerisid Sparta ja Ateen ja kui Ateen lõppeks aru sai ühinemise tähtsusest ja püüdis parandada endisi vigu, siis oli see juba liiga hilja. Kreeklaste suurim vaenlane Makedoonia kuningas Philippos, suurem vaenlane kui Xerxes, sest ta oli suur sõjamees ja ühtlasi ka kaval diplomaat, mattis Hellase linnriikide vabaduse, nagu mainisime, lahingus Haironeia juures aastal 338 ²⁰. Kui praegusa aja riigipoliitika baseerub omakasule, siis on loomulik, et antiikajal veel enam riikide poliitika pidi rajatud olema omakasupõhetele. Kui vord praegusa aja omakasupõhüd võib mõistlikum olla antiikaja kasupõhüdmisest, on teine küsimus, kuid just omakasul on see tegur, millel baseerusid antiikajal ja baseeruvad ka praegu veel kõik riikidevahelised lahkkelid. Neid lahkkelisid ei lahendatud antiikajal mitte üksi vägivallega, sõjaga, vaid tarvitati ka teisi abinõusid ja nende hulgast tuleks osikohale tõste vahekohtu.

Vahekohtu mõte ulatub ajaloos antiikaega.

Kuid vahekohtu mõte kui tülide lahendamise viis üksikute inimeste vahel ulatub kindlasti, nagu seda arvavad Puchta ja teised, enneajaloolisse ajajärku, kui inimesed veel algasid ühinema kooseluks suuremates gruppides kui perekond.

Kreekas arvatakse, et see üleminek isiku omavolis

HELLASE RIIKIDEVAHELISTE TÜLIDE JURIIDILISED
sündinud Homerose LAHENDUSVIISID. ndlik kooselu

hakka Praegusajal loetakse iga riigi poliitika algpõhimõtteks "mõistlikku omakasutust" ²¹⁾. Kui praegusa aja riigipoliitika baseerub omakasutule, siis on loomulik, et antiikajal veel enam riikide poliitika pidi rajatud olema omakasutuletele. Kuivõrd praegusa aja omakasutule võib mõistlikum olla antiikajakasutulemisest, on teine küsimus. Kuid just omakasutule on see tegur, millele baseerusid antiikajal ja baseeruvad ka praegu veel kõik riikidevahelised lahkhelid. Neid lahkhelid ei lahendatud antiikajal mitte üksi vägivallega, sõjaga, vaid tarvitati ka teisi abinõusid ja nende hulgast tuleks esikohale tõsta vahekohtu. õiguse instituudi ise-loomu. Vahekohtu mõte ulatub ajaloos antiikaega.

Kuid vahekohtu mõte kui tülide lahendamise viis üksikute inimeste vahel ulatub kindlasti, nagu seda arvavad Puchta ja teised, enneajaloolisse ajajärku, kui inimesed veel algasid ühinema kooseluks suuremates gruppides kui perekond.

Kreekas arvatakse, et see üleminek isiku omavolist vahekohtu kaudu tülide lahendamisele on sündinud Homerosel ajal. Kui ühiskondlik kooselu hakkas omandama ikka enam ja enam kindlamaid vorme, siis hakkas vahekohtus üksikute isikute vahel kaotama oma tähtsust siseriiklikus elus, sest kohalikud funktsioonid läksid üle riiklikele asutistele. Seevastu aga ikka suuremat ja suuremat tähtsust hakkab vahekohtus omandama riikidevahelises ulatuses. Baseerudes vabatahtlikkudele kokkulepetele, kuna puudus ka autoriteet, mis oleks kõrgem riigiautoriteedist, rahvad hakkasid ajajooksul ikka enam tarvitama vahekohut. Kui vahekohtus oma arengu algastmes oli abinõu, mille kaudu saavutati modus vivendi poolte järeleandmise teel, siis ajajooksul omandas vahekohtus õiguse instituudi iseloomu, olles ainus rahvusvahelise protsessi vorm.

sid. k. Hellase liitudes leiame, et vahekohtu mõte oli lepingute kaudu juba muutunud iseseisvaks instituudiks. Kuid veel enam, me võime leida Kreekas tendentsi selle instituudi muutmiseks alaliseks riikidevaheliste tülide lahendamise teguriks ²²⁾. Nii oli meie poolt juba varemini mainitud tuntud Kreeka linnriikide vahel teotsev Amfiktsioonია liit küll ellu kutsutud usulistel põhjustel, kuid need usulised põhjused seisidki selles, et rahulikul teel lahendada küsimusi, mis võisid tekkida näit. pühade templite pärast jne. Neid küsimusi lahendaski Amfiktsioonია liit vahekohtu teel. Ajalugu mainib, et mitmel korral ²³⁾ on tulnud Delfi nõukogul lahendada küsimust, missugusele linnriigile pidi kuuluma Apolloni tempel. Kuid vahel tehti ka mitmele või ka üksikutele autoriteetsele isikuile ülesandeks lahendada vaieldavaid küsimusi. Vahel pandi vaieldava küsimuse lahendamine kolmanda, tüliküsimusest kõrvalseisva riigi peale. Igatahes tarvitati Kreekas riikidevaheliste tülide lahendamiseks vahekohtuid mitmesuguste asjaajamisviisidega ja nad või-

sid koostuda kas üksikisikulisest vahekohtuni-
kust, vahekohtunikkude kolleegiumist, või koguni
võis olla vahekohtunikuks üksik riik. Seesugused
vahekohtud võisid olla loodud erijuhtumiks kui
kapalalise asutise näol, näit. Amfiktsioonina liidu-
nõukogu.

Kuid peatume veel ühe Kreekas mitte harva
kasutatava tülide lahendamise viisi juures. Et
vältida suuremaid verevalamisi, valisid tülitse-
vad riigid igaüks ühe esindaja, kes siis omavahe-
lises vabamaadluses otsustasid, missugune riik pi-
di järele andma tüliküsimuses. Ka see tülide la-
hendamise viis oli üks vahekohtu moodustest.

Nüüd me tahaksime veel peatuda Hellase riik-
kidevaheliste lepingute juures, millede poolede
kohustuvad lahendada tülisid vahekohtu teel.

Samast sajandist on pärit leping, mis sõlmi-
tud Rhizena ja Gortynea linnriikide vahel. Leping-
sisust nähtub, et tema sihiks oli esiteks või-
maldada kauplemist Rhizena kodanikkudel Gortyneas
ja ümberpöördult. See kokkulepe on väljendatud le-
pingus järgmiselt: "Ühe rahva kodanikul, kes teise

rahva piirkonnas ehitab maja ja istutab puid, peab olema ka õigus osta ja müüa" (jus commercii) ²⁴⁾. Edasi on lepingus fikseeritud mis eest ja mil viisil võivad pooled karistada teise riigi kodanikke. Lõppeks on ette nähtud lepingus poolte vahel tekkinud tülide lahendamise viis vahekohtu teel. Vahekohus moodustati mõlemate riikide ametnikkudest, kes olid volitatud süüdlase kindlakstegemisel määrama temale trahvi. Huvitav on see asjaolu, et kui vahekohus määras trahvi ebaseaduslikult, siis oli võimalus pooltel ka esineda edasikaebusega nõnda nimetatud võõrastekohtusse. ~~vahekohtu otsuse mo-~~
~~tiive.~~ Analoogilisi kokkuleppeid vahekohtu suhtes leiame ka paljudes teistes Kreeka antiikaja lepingutes. Nii näiteks loeme Niciase rahulepingus: "Kui poolte vahel tekivad lahkhelid, peavad nad käima õiguse teed ja sellest kinni pidama, milles nad kokku leppisid". Teises, kaks aastat hiljem sõlmitud lepingus on öeldud, et kui üks linn (linnriik) teise liidus oleva linnaga vastuollu satub, siis pöördugu nad kolmanda linna poole, milline on mõlematele vastuvõetav. On andmeid, et sõlmiti ka

kompromisslepinguid juba olemasoleva tülüküsimuse likvideerimiseks ²⁵⁾.

Sõlmitud lepingute põhjal kutsuti siis ka ellu vahekohtuid. Nii ühes tülüküsimuses Ateena ja Megara vahel Salamise saare kuuluvuse pärast 6. sajandil enne Kr. s. pöörduti Lazedämoni poole ettepanekuga, et viimane määraks tüli lahendamiseks ja otsuse tegemiseks vahekohtunikke. Viimane määras ka 5 kodanikust koostuva vahekohtu, kusjuures Ateena huvisid kaitses Solon. Vahekohus langetas oma otsuse Ateena kasuks. Kahjuks ei ole meie ajani säilinud selle vahekohtu otsuse motiive.

Kirjalikult on aga säilinud meie ajani üks teine vahekohtu otsus ühes motiividega. Umbes 3. sajandil enne Kr. langetas 5-est liikmest koosnev vahekohus otsuse tülüküsimuses Samose ja Prieni vahel. Mitmel korral ja mitmel teel oli katsutud seda tülüküsimust lahendada, kuid tagajärjeta. Nüüd aga langetas vahekohus oma otsuse Prieni kasuks ja motiveeris oma otsust järgmiste asjaoludega.

Mitmed ajaloolased, ütlevad vahekohtunikud, toetavad prieenlaste õigustatud nõudmisi ja sele-
tusi, kinnitades, et maajagamisel vaidluse all olev
maatükk olevat langenud prieenlastele. Ainus, kes
jäi eriarvamise juurde, oli Mäandrios, kuid tema
arvamisel ei või olla kaalu, sest tema tööd aja-
loo alal on äratanud mitmelt jaolt kahtlust. Ka
kuningad Aleksander ja Antigonus on prieenlaste
õigusi kinnitanud. Kuid tähtsamaks argumendiks
prieenlaste kasuks on vahekohtunike arvates see
asjaolu, et saamoslased ei protesteerinud, kui vai-
eldav maa müüdi. Mis puutub aga kindlusse, mis asub
vaieldaval maa-alal, siis saamoslased ise ei tõst-
nud omandusõiguse küsimust üles sel ajal, kui esi-
tasid selle küsimuse lahendamiseks kuningas Ly-
simachusale. Toetudes nendele põhjustele, leiab va-
hekohus, et nii vaieldav maaala kui ka kindlus
kuuluvad prieenlastele. Sellele otsusele on juurde
lisatud ka täpne piiri kirjeldus. ja ta kuulutati
herold. Need otsused tõendavad jällegi, kui võrd eba-
kindlale seisukohale on asunud need teadlased, kes
eitavad rahvusvahelise õiguse olemasolu antiikajal.

lust kahe vaenusoleva riigi esindajate vahel jao. Ainult kui kõik tarvituselevõetud abinõud lühtu- sid, järgnes võitlus, sõda. Sõja lõpu puhul võis võitja püstitada võidu tunnuseks võidumärki sam- ba näol või muul viisil. Võidetud vaenlane ei tee- tinud seda märki rikkuda ega hävitada. Sõja ajal

HELLASE SÕJA- JA MEREÕIGUS.

Kreeklased olid veendunud, et tõde ja vale teineteisega võideldes püüdsid end maksma panna mitte ainult kohtus, vaid ka sõjaväljal. Kreeklane nägi sõjas mitte ainult toore jõu väljendust, vaid ta püüdis võitluses rakendada ka korraldatud vaim- set jõudu. Kreeka luule ei tunne niisuguseid metsi- kuid sõjalaule, nagu neid oli olemas iisraeli rahva juures. Ka vaenlases nähti inimest, kes seisis ju- malate kaitse all. Iiroke sõjariistu. Kas sellest ka kir- Nii oli siis ka kreeklaste juures sõja algus kui ka selle lõpp seotud täpselt ettenähtud for- maalsusega. Sõda pidi kuulutatama ja ta kuulutati heroldite kaudu. Enne sõja kuulutamist võtsid vae- nusolevad pooled tarvitusele abinõusid, et vältida sõda. Püüti luua vahekohut, püüti korraldada võit-

lust kahe vaenusoleva riigi esindajate vahel jne. Ainult kui kõik tarvituselevõetud abinõud luhtusid, järgnes võitlus, sõda. Sõja lõpu puhul võis võitja püstitada võidu tunnuseks võidumärgi samba näol või muul viisil. Võidetud vaenlane ei tohtinud seda märki rikkuda ega hävitada. Küll aga võis võidetud vaenlane püstitada selle märgi kõrvale teise, enese jaoks määratud võidumärgi, kui ta jõudis otsusele, et vastase võit oli kahtlane. Mis puutub teistesse sõda reguleerivaisse normidesse, siis võiksime mainida järgmist. Keelatud oli riisuda surnud vaenlast, kes oli langenud ausas võitluses sõjaväljal. Põgenevat vaenlast tohiti taga ajada ainult kuni oma maa piirini. Kreeka allikates on ka mainitud, et sõjas ei tohtud tarvitada teatavaid liike sõjariistu. Kas sellest ka kinni peeti, on küsitav. Kui kreeklased tõeliselt sellest normist kinni pidasid, siis nad olid meist ette jõudnud. Maailmasõjas rikuti kõik Haagis vastuvõetud konventsioonid. Üldtunnustatud norm oli kreeklaste poolt ka see, mis keelas hävitamast vaenlast, kes pakkus vastasele kätt. Teda

võis halvemal juhul kohelda kui vangi. Ka sõja-
vangide vahetamine oli Kreekas moes, koguni pidi
loodama võimalusi, et sõjavange saadi vastastikku
vahetada. Ühtegi vangi surmata ei tohitud, äärmisel
juhul võis vangi surmata siis, kui ta ei tahtnud
end rahulisel teel painutada vastase korra alla.
Lõppeks oli ka võimaldatud vange välja osta ²⁶⁾.
Üle. At Sõja lõpu puhul võimaldati kaotaja poolele
rahulikult lahkuda oma kodukohta, sest kreeklaste
juures ei olnud mitte mõõduandvaks põhimõtteksel
ning sõja sihiks vaenlase hävitamine, vaid selle
muutmine võitluskõlbmatuks. Rooma vahel, samuti
leping. Nagu näeme, olid antiikaja Kreekas maksivad
sõjanormid. Kui võrd neid täideti, on teine küsimus.
Meie oleme harjunud asjadesse suhtuma lähtudes
praegusaja seisukohast, sellepärast peaksime me
kindlasti olema arvamusel, et kreeklased neid nor-
me ei täitnud, sest ei täida ju ka meie neid nor-
me, mida me oleme lubanud täita. Kuid meil on siin-
kohal tähtis, et kreeklastel olid sõjanormid, mis
olid riikidevaheliselt tunnustatud. Üle, et selle
küsimuse. Wegner ütleb: "Auf einem Gebiete möchte auch

ich für das ganze Altertum die Ansätze zu wahrem
Völkerrecht behaupten: im Seerecht" ²⁷⁾. Mit
meie meie praegusaja rahvusvahelisel mereõigu-
sel on lipukirjaks merede vabadus. See põhimõte
on püstitatud Hugo Grotiuse poolt ja säilinud tä-
napäevani. Kreekamaa mereõigus oli rajatud teise-
le põhimõttele - nimelt püüda valitseda merede-
üle. Ateen oli loonud mereliidu, mis sarnanes meile
tuntud Hansa liiduga. Mõisted blokaad, embargo, ahee-
neutraliteet, priisikohus jne. olid ka kreeklaste
juba tuntud ja rakendatud tegelikus elus. geeris
rahvus Lepingud Kartaago ja Rooma vahel, samuti ole
lepingud Kreeka linnriikide vahel, millised on
sõlmitud 4. sajandil e. Kr. ja ka varem, näitavad, Sa-
et lepinguosalistes pretendeerisid teatud mere-
osade peale. Lepingutes on ka jutt merel riisumi-
se keelust; edasi keeld, millega piiratakse mitte-
liiduosalistele sissesõitu liitlaste sadamasse,
juriidilise iseloomuga eeskirju jne. eks, metsa.
Teise Peatüdes lähemalt antiikaja mereõiguse tek-
kimise ja arenemise juures peab ütlema, et selle
küsimele valgustamisega meie ei saa alata sealt,

kust me võisime alata oma kirjeldust rahvusvahelise õiguse tekkimisest ja arendamisest. Näit. kui meie peatuksime Hiinamaa juures, kellel on ka merepiirid, siis ei saa me midagi öelda selle maa mereõiguse suhtes ja ei olnudki midagi öelda. Hiina oma ajaloo kestel, alates antiikajast kuni tänapäevani, ei ole kunagi suutnud maksma panna oma autoriteeti merel. Ei olnud Hiina meredel ka liiklemine nii suur, et sellest oleks saanud midagi abstraherida, mis laseks teha praktilisi järeldusi kas või ainult selles suhtes, kuidas Hiina ise reageeris rahvusvahelisele liiklemisele merel. Samuti ei ole ka Iisraeli rahvas kunagi huvitatud olnud meredest, vaatamata sellele, nagu ajalugu mainib, et Salomon olevat püüdnud luua sidemeid meretaguste maadega kauplemise sihiga. Samuti Egiptus ei tundnud huvi mere vastu. Siin võis selleks olla tähtsam põhjus, et sellel maal ei olnud küllaldasel määral puumaterjali laevade ehitamiseks, metsa. Teisest külkest oli ka see põhjuseks, et egiptlased üldiselt suhtusid võõramaalastesse vaenuliselt. Sellega jääks meil peatuda vaid antiikaja

Kreeka ja Rooma normide ja kommete juures, mis mereliiklemist normeerisid. Nagu me juba eelpool mainisime, oli antiikajal Kreeka mereõigus rajatud merede üle valitsemise põhimõttele. See põhimõte on seotud "dominium maris" e"mõistega. Antiikajal peeti võimalikuks valitseda merede või nende osade üle omandusõiguse alusel. Sellest arusaamisest tuletas siis vastav riik õigusi, lubada teistel riikidel liiklemist temale kuuluva mere piirkonnas, pannes peale tollimakse jne.; ühe sõnaga - riik tarvitas merel suveräänseid õigusi, mis teiste riikide poolt ka tunnustamist leidsid²⁸⁾. Kreeka Vanema ja uuema aja andmete põhjal on "dominium maris" e"põhimõte leidnud rakendamist juba ajal, kui Kreeka oli Minose ülemvalitsuse all ja see oli aastal 1409 e. Kr. Õiguslik alus sellel põhimõttel arvati tol ajal peituvat selles, et kui mõni riik hävitab merel teatud ulatuses piraatide tegevust, siis oli see riik ka selle mereosa omanik²⁹⁾. Meie ajani on säilinud kellegi Eusebiuse ada

töö, milles antakse ülevaade Kreeka linnriikide valitsemisest Vahemerel. Riigid on selles töös asetatud teatavasse järjekorda, vististi on aluseks seesugusele klassifikatsioonile olnud riikide sõjajõudude suurus nii merel kui ka maal. Edasi on ära tähendatud nende riikide merede üle võimutsemise kestvus. Nii näit. roodialaste käes oli ülemvõim Vahemerel 23 aastat jne. Meil ei oleks tähtis, kui kaua iga riik suutis võimu hoida oma käes, vaid tähtis on see, et Eusebiuse töö tõendab meile, et kreeklased talitasid merel, nagu oleksid nad merede omanikud. ~~tiikaja kohta.~~

Polli. Domineerivat osa Vahemerel, võrreldes teiste Kreeka linnriikidega, on etendanud Ateen. Ateena merevõimu looja oli Themistokles. Ateena ülemvõim Vahemerel väljendus esiteks selles, et tema käes oli tšies ulatuses merekaubandus. Mereliiklemist ta korraldas despootliku võimuga. Võõramaalaste laevade arv, mis võis liikuda Ateena vetes, oli täpselt kindlaks määratud, ja koguni nende varustus. Sõja ajal nad konfiskeerisid igat liiki vaenlaste laevu ja lubasid koguni eraisikuil talitada

vaenlaste laevadega oma äranägemise järgi. Era-ka-
isikutele anti vahel õigus koguni konfiskeerida
laevu, millede suhtes Ateenal mingisugust õigust
ei olnud. Küll aga oli õigus kahjusaanud poolel ka
pöörduda priisikohtu poole, kuid võorastel oli
siiski raske kaotatud varandust tagasi saada. Sõ-
ja ajal kuulus sõjavägede ülemjuhataja kompetent-
si ka mereliiklemise alal tekkinud vaidluste lah-
endamise. protsess priisikohtutes on tarvitamist
leidnud. Ateenlased panid eriti suurt rõhku tolli-
dele. Tolliti nii sisse-, kui ka väljaveokaupu. Täht-
Tollitariifid olid väga kõrged antiikaja kohta. malt
Tollimaksu võeti kuni 1/50 kauba hulgast. Peale ilma
selle olid maksvad veel sadamatollid, s. t., maksu-
võõra laeva sadamas peatumise eest. Tollide võt-
mine oli üldreeglina kõrge hinna eest välja ren-
ditud. 92. Olümpiaadist alates olid ateenlastel
koguni tollimajad ³⁰⁾. Üldreeglina oli viljade, on
ja laevade ehitusmaterjali väljavedu keelatud. ne-
Sõja ajal oli sissevedu üldse keelatud. i ole veel
praegu. Vanas Kreekas olid tuntud ka repressaalid,
ja neid kasutati kaunis ohtrasti ³¹⁾. Nii et ka

Kreekas õigusevastane tegu ühelt poolt nõudis ka teiselt poolt õigusevastase vahendi tarvitamist.

Kui kreeklastele olid tuntud repressaalid, siis on õigustatud oletus, et nad tundsid ja tarvitasid ka retorsiooni.

Nagu näeme, oli kreeklastel tuntud suurem osa meieaegse mereõiguse instituutidest, kuigi primitiivsemal kujul. Kas ei pea meie aeg imestuma, et mereõiguse protsess priisikohtutes on tarvitamist leidnud juba antiikajal. Tollid, repressaalid jne. jne. - need on asjaolud, mis omavad nii suurt tähtsust riikidevahelises läbikäimises, et meie vähemalt praegu veel ei kujutle näit. riikide olemasolu ilma tollideta. Nii näeme, et ka tollid on sündinud tuhandeid aastaid tagasi.

Lõpetades antiikaja Kreeka mereõiguse kirjeldamist, tuleb meil juurde lisada, et kuigi antiikaja mereõigus baseerus täiel määral jõule, on ta siiski loonud institute, mis ikka edasi arenedes on jõudnud meie ajani. Kuid meiega ei ole veel praegu rahul maksva rahvusvahelise mereõigusega, tähendab, ta on puudulik, ta areneb ikka edasi; täiu-

seni selle sõna absoluutses mõttes ta arvatavasti ei jõua kunagi.

-
- 1) F.Martens, op.cit.I.lhk.49.
 - 2) F.Martens, op.cit.lhk.49,50.
 - 3) A.Piip, Rahvusvaheline õigus.1936.lhk.37.
 - 4) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.106.
 - 5) A.Piip, op.cit.lhk.37.
 - 6) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.206.
 - 7) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.207.
 - 8) A.Piip, op.cit.lhk.209.
 - 9) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.210,211.
 - 10) S.Cybichovski, op.cit.lhk.33,34.
 - 11) S.Cybichovski, op.cit.lhk.35.
 - 12) Grotes, Hist.k.IX.lhk.258.
 - 13) S.Cybichovski, op.cit.lhk.36,37.
 - 14) F.Martens, op.cit.lhk.50.
 - 15) Handbuch des Völkerrechts I köide 1936.
A.Wegner, Geschichte des Völkerrechts.lhk.20.
vt.ka Müller-Jochmus, op.cit.lhk.123.
 - 16) A.Boeckh, Corpus Inscript.Graec.I.N.11.
säälсамas tahvli ülesvõte.
vt.S.Cybichovski, op.cit.lhk.40.41.
 - 17) S.Cybichovski, op.cit.lhk.43,44.
 - 18) A.Wegner, op.cit.lhk.21.
 - 19) S.Cybichovski, op.cit.lhk.50.
 - 20) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.212,213.
 - 21) A.Piip, op.cit.lhk.275.
 - 22) A.Wegner, op.cit.lhk.34.
 - 23) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.214.
 - 24) S.Cybichovski, op.cit.lhk.56.
 - 25) S.Cybichovski, op.cit.lhk.57.
 - 26) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.119,120.
 - 27) A.Wegner, op.cit.lhk.38.
 - 28) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.236.
 - 29) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.237.
 - 30) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.243.
 - 31) F.Holtzendorff, op.cit.lhk.218.

terviku, kui nende riik algas oma võimukäigu
väljaspool oma riigi piire. Rooma riigil ei olnud
mitte ainult sihiks teisi rahvaid võita ja
muuta neid oma vasallideks, vaid ta teostas ka
neid sihte, ja sellepärast ei olnud tal ka va-
jalik rahvusvaheliste suhete loomiseks apellaa-
ride õigusel.

SISSEJUHATUS.

Hellase linnriikide liidud, koostudes suve-
räänsetest riikidest, mis olid alalises omavaheli-
ses läbikäimises, pidid looma selle läbikäimise i-
kergendamiseks avalik-õiguslikke rahvusvahelisi
norme. Sadu aastaid säilitasid Kreeka linnriigid
oma suveräänsuse ja sadu aastaid olid need suve-
räänsed riigid liidus omasarnaste linnriikidega.
Et siin pidid tekkima rahvusvahelised normid ja
et need normid ka alaliselt arenesid, muutudes
täielikumaks, on arusaadav. Need normid ja kombed
süüsi Midagi muud näeme Roomas. Kuigi Rooma riik
oli tekkinud mitmete rahvaste kokkusulamise teel,
ei olnud sellel riigil neid seesmisi võitlusi
nagu teistel rahvastel, kes pidid endale riigi
looma. Rooma riigi elanikud moodustasid siis juba

terviku, kui nende riik algas oma võidukäiku väljaspool oma riigi piire. Rooma riigil ei olnud mitte ainult sihiks teisi rahvaid võita ja muuta neid oma vasallideks, vaid ta teostas ka neid sihte, ja sellepärast ei olnud tal ka vajalik rahvusvaheliste suhete loomiseks apelleerida õigusele.

Juba Rooma riigi ajaloo algul oli roomlastel tekkinud kindel veene, et nende riigile kuulub maailma suveräänsus, nad pidasid endid faktiliselt kui ka de jure maailmavalitsejateks¹⁾.

Vabariigiaegsed kirjanikud nimetasid Rooma rahvast üldiselt "princeps orbis terrarum populus". Loomulik, et seesuguse arusaamise juures ja selle sõjaõnne juures, mis roomlasi maha ei jätanud kõige kibedamatel ja lootusetumail tundidel, ei saanud areneda rahvusvahelised normid ja kombed niisugusel kujul ja ulatuses, nagu see sündis Kreekas. Uimastatud jõust, rõõmust ja õnnest, roomlastel ei olnud tarvidust mõelda õigusele, mis oleks pidanud kehtima rahvusvahelises ulatuses.

Rooma siseõigus, peamiselt tsiviilõigus, on

siiski hiljem, peale Rooma riigi langemist suurt mõju avaldanud rahvusvahelise õiguse arengule. Nii ütleb prof. Piip: "Suurt mõju rahvusvahelise õigustunde arengusse avaldas ühelt poolt rooma õiguse retseptsioon, mis sündis XII-XIII sajandil Itaalias rahusoovivate kauplevate linn-vabariikide tekki- misega, kes oma konfliktide lahendamiseks hakkasid otsima sõltumatuid norme, ning leidsid neid rooma õiguses, rakendades riikidevahelises liiklemises, niipalju kui võimalik, vana maailmariigi tsiviilõiguse norme"²⁾. Kuid siiski meie ei saa eitada, et teatavas suunas on ka Rooma riik antiikajal kaasa aidanud avalik-õiguslike rahvusvaheliste normide arengus. Rooma riik oli tervik, ühtlase võimukorraldusega, kes ei olnud seotud nagu kreeklased liiduvõimuga, sellepärast oli neil ühtlase võimujuures ka kergem luua rahvusvahelise liiklemise jaoks kombeid ja norme. Teisest küljest, Rooma poliitiline elu ei baseerunud otsekoheselt usulistel traditsioonidel nagu Kreekas. See omakorda võimaldas takistuseta vabamalt talitada rahvusvahe-

lises ulatuses. Selles mõttes meie võime öelda, et Rooma riik oli edasi ehk ette sammunud kreeklastest. Kavatsenud tules hävinenud tahvleid rekonstrueeri Peale eelöeldu, mis muidugi ei saa olla vana roomaaegse rahvusvahelise õiguse kasuks, tuleb seljuurde lisada, et meie ajani on Vanast Roomast säilinud vaid 2 tahvlit rahvusvaheliste lepingute tekstidega, ja see on ka kõik, mis on säilinud meie ajani meid huvitavast alast. Sellepärast on antiikaja Rooma rahvusvahelise õiguse ajaloo uurimise juures meil käsitleda peallikatena vaid ajaloolaste töid. Tähendab, ka materjali puudumine originaalis vähendab roomlaste rahvusvahelise õiguse tähtsust. Nagu Cybichovski tööst loeme, olevat selles süüdi asjaolu, et roomlased oma lepinguid ja üldse tähtsamaid dokumente fikseerisid mitte kividele nagu kreeklased, vaid nahale, puule, metallile ja vahale. Seesugusel kujul tähtsate ajalooliste dokumentide alalhoidmine loomulikult pidi pikema aja jooksul viima nende hävinemisele. Ka juhus tahtis, et tules hävines terve arhiiv neid tahvleid, mida alal hoiti Kapitoliumis juba an-

tiikajast. Arvu poolest neid tahvleid oli Kapitooliumis 3000 tüki ümber. Keiser Vespasianus olevat küll kavatsenud tules hävinenud tahvleid rekonstrueerida; kas tal see õnnestus, ei ole teada, kuid meie ajani on neid tahvleid säilinud, nagu me eelpool mainisime, vaid 2 tükki³⁾.
Veel üks küsimus tuleks meil lahendada enne, kui me asume teema juurde. Ja see küsimus oleks: "Mida mõistsid antiikaja roomlased ja mida mõistame meie "jus gentium'i" all?"
Juba alates vabariigiajast on rooma õigus väljendanud põhimõtte, et "populus Romanus" on Rooma riigile põhjanev substant⁴⁾. Sellest arusaamisest ongi tekkinud mõiste "crimen laesae maiestatis". Mitte printsipaadi ja keisrite aja järgul ei ole tekkinud süüteod "maiestas populus Romanus'e" vastu, vaid just vabariigi ajal. Väliselt on see mõte leidnud väljendust terves reas seadustes: Lex Appuleia, Lex Cornelia, Lex Julia de maiestate jne. Toome sellest tähtsast põhimõttest väljavõtte rooma allikatest: "Proximum sacrilegio crimen est, quod maiestatis dicitur. Maiestatis

autem crimen illud est, quod adversus populum Romanum vel adversus securitatem eius committitur" ⁵⁾.

On teada, et Rooma võimu ürgallikaks oli linnade liit. Väljaspool liitu moodustas see liit ladina rahva terviku, kuid seesmiselt tekkis juba, vististi enne ajaloolist ajajärku ladina rahva jaotus kolme gruppi: cives, latini ja peregrini. Peregriinide õiguslik seisund ei olnud sugugi nii ühtlane, kui see meile paistab, lugedes klassikalisest ajast päritolevaid vormeleid. Võidetud maaalal oli kodanik oma kodus, Rooma riigi piirkonnas, üheõiguslik seltsimees, kuid läbikäimises roomlastega oli ta peregrin. Cives'i ja peregriinide vahelkordade reguleerimiseks tekib jus gentium ehk peregriinide õigus. Kui arvestada seda, et roomlaste suhtumine võidetud rahvastesse säilitas teatava föderatiivse joone, siis võiksime öelda, et jus gentium sarnanes rahvusvahelise eraõigusega ⁶⁾. Loomulikult ta ei olnud rahvusvaheline eraõigus meie aja mõttes, üksikute õigussüsteemide kooskõlastamiseks; ta oli, nagu ütleb

Wegner: "eine geschickte Behandlung der übrigen Welt"⁷⁾.
Teisel arvamisel on Müller-Jochmus⁸⁾. Ka tema on nõus, et jus gentium ei ole identne meie aja rahvusvahelise õiguse mõistega. Roomas olevat aja jooksul tekkinud suhted võõraste riikidega ühest küljest ja nende riikide kodanikkudega teisest küljest, kes käisid roomlastega läbi eraõiguse alusel. See läbikäimine olevat olnud väga tähtis ja kasulik võõramaalastele ja nood püüdsid seda ka alal hoida. Loomulik, et see läbikäimine võõramaalastega pidi looma uusi õiguslikke läbikäimisviise, kuna roomlaste jus civile't nende suhtes rakendada ei saadud. Õigusematerjali, mille alusel võõramaalastega suhteid loodi, olevat nad ise Rooma kaasa toonud. Roomlastele olevat seesugune õigusloomise moodus vastuvõetav olnud, kuna nad tundsid tarvidust õiguse järele, mille abil nad võisid saada maailma tsentrumiks. Muidugi ei ole võetud see võõras õigus tervikuna ning muutmatult üle, vaid teda rakendati Rooma maapinnal vastavalt praktilistele nõuetele. Kuna

aga see uus õigus püüdis välja tõrjuda jus civile't, siis ei olnud Roomas maksvad kaks õiguse-süsteemi, nagu arvas Puchta, vaid jus civile täiendamiseks tekkisid normid, millel oli enam faktiline alus. Seda väljendab ka Müller-Jochmus: "...so dass nicht ein ... doppeltes Recht, sondern ein vermitteltes entstand"⁸⁾. *NERBOICUS.*

Teisest küljest Müller-Jochmus arvab, et jus gentium'i mõistet tarvitati ka nende vahekordade selgitamise juures, kus Rooma riik tervikuna lõi suhteid iseseisvate riikidega (gentes). Selles mõttes langeb jus gentium meie aja rahvusvahelise õiguse mõistega kokku, ja seda pidavat tõendama nii sagedasti tarvitatavad väljendused nagu jus belli, jus legatorum jne.⁹⁾. *Seda rahvusvaheline prots.* Meie ei saa täies ulatuses nõus olla Müller-Jochmus'e vaadetega, kuna jus gentium'i mõiste siiski ei vasta meie aja rahvusvahelise õiguse mõistele. Peregrinide õigus oli ikkagi Rooma õigus, kuigi oletati, et selle õiguse põhimõtted olid laenatud võõraste käest. Igal juhul ei olnud jus gentium avalik-õiguslik rahvusvaheline õigus.

Sellepärast on õigem, kui termini jus belli ac pacis'e all mõista roomaaegset rahvusvahelist õigust. Ka Hugu Grotius oma 1625. aastal ilmunud kapitaalteoses rahvusvahelise õiguse alal nimetas "De jure belli ac pacis libri tres"¹⁰⁾.
tõttu. Olid mõlemad tingimused aset leidnud, oli ka sõda õig ROOMA SÕJA- JA MEREÕIGUS.atud põhjused sõjaks Roomlaste arusaamise järgi oli sõda jumalate poolt loodud maailmakorraldusega kaasaskäivloomulik nähtus, mille olemasolu ei olnud rippuvuses võimukandjate või rahvaste tujudest. Sellest siis ka tingitud, et sõja algamine ehk ärajätmine seati sõltuvusse jumalate tahtest, mida teada saadi preestrite, fetsiaalide kaudu¹¹⁾. Juriidilise terminoloogia järgi oleks sõda rahvusvaheline protsess ja sellepärast pidi ta baseeruma, roomlaste arusaamise järgi õiguselistel alustel, kuna riigiõiguselisest seisukohast lähtudes tuli vaadata sõja peale kui kaitseabinõule usulisele ja seaduslikule korrale. Sellest peame järelduse tegema, et sõjas oli roomlastele maksev üheõigusluse põhimõte, mida ka kinnitab Holtzendorff¹²⁾.

künka Tingimused, millede tõttu sõda roomlaste arusaamise järgi omandas õiguselise aluse, olid kahekülgsed: materiaalsed niivõrd, kui võrd oli olemas sõjaks küllaldane põhjus, ja formaalsed - kui võrd nõuti sõja kuulutamise juures ettenähtud vormi täitmist. Olid mõlemad tingimused aset leidnud, oli ka sõda õiglane. Õiguseliselt tunnustatud põhjused sõjaks olid: a) territooriumi puutumatus rikkumine riisumise sihiga, b) saadikute kallal vägivalda tarvitamine, c) lepingute murdmine, d) vaenulikus Rooma rahva ehk tema liitlaste vastu¹³⁾. Kõikidel nendel juhtumitel, kui oli teada ehk kättesaadav süüdlane, võis sõda vältida süüdlase väljaandmisega. Seda reeglit tunnustasid roomlased ka enese suhtes maksvaks. Kui liitlased soovisid kokkuleppeid,

siis Teine eeldus õiguseliseks sõjaks oli reegli- pärane sõjakuulutamine. Roomlased ei alanud enne sõda, kui nad ennem ei olnud nõudnud sõjapõhjuste tekitajalt rahuldust. Rahulduste nõudmine oli seotud teatava tseremooniaga. Senat pidi volitama sakraalse kolleegiumi liikmeid rahuldust nõudma. Selle järel üks fetsiaalidest võttis kapitooriumi

künkast mätta ja puudutas sellega teise fetsiaali
pead ja juukseid, sellega oli fetsiaal valitud
pater patratus'eks, tähendab sakraalse saatkonna
rääkijaks. Tema ülesanne oli võõra linna turul
nõuda Roomale rahuldust (res repetere). Lükati
aga roomlaste nõudmised tagasi, siis ei pääsenud
veel sõjavõimur ultima ratio otsekohe maksvusele,
vaid sõja alguseni pidi jääma veel 33-päevane
ajavahemik¹⁴⁾.
Fetsiaalide kompetents, nagu Dionysius'e
andmetest järgneb, ei piirdunud vaid sellega, et
nõuda Roomale rahuldust, kuulutada sõda jne.,
vaid nad pidid ka valvama, et roomlased ise ei
algaks põhjendamata ja ebaõiglast sõda liitlas-
te vastu. Kui liitlased murdsid kokkuleppeid,
siis oli jälle fetsiaalide ülesanne minna saadi-
kutena liitlaste juurde, et õigust jalule seada.
Pahatihti juhtus, et liitlased kaebasid roomlas-
te ülekohtuse tegevuse üle, ka sel juhul olid
fetsiaalid õigustatud nende kaebuste suhtes sei-
sukohta võtma ja otsuseid tegema. Ka saadikute
puutumatus pidid nad kaitsma, ühe sõnaga - üldse

valvama, et ei sünniks ülekohtu ükskõik kelle poolt tekitatuna¹⁵⁾. Senatus sõda võidi lõpetada kahel. Mainitud formaalsused, mis olid seotud sõja alguse ja lõpuga, olid tarvitataavad seni, kui sõjakäigud piirdusid Itaalia maadega, kuid pärast, kui vaenulisus levis väljaspoole Itaaliat, tuli otsida uusi vorme sõja kuulutamiseks ja lõpetamiseks. Nagu Wegner arvab, oli see tingitud sellest, et fetsiaalide tegevus piirdus Itaalia maadega ja vististi selle tõttu, et neil ei lubatud lahkuda Itaalia maapinnalt¹⁶⁾. Servius jutustab, et loodi fiktsioon: konsulile anti luba valida väljaspool senaatorite ringkondi omi volinikke, kes kuulutasid sõda. Selle uue sõjakuulutamise viisiga ei kadunud küll fetsiaalide ülesanded, mis sõjaga olid seotud, kuid ikka harvemini tuli kasutada nende abi, kuna roomlaste sõjakäigud viisid oma sõjaväe kaugemale Itaalia maadest. Iane Mingil tingimusel ei saanud roomlaste kõrgemad sõjaväejuhid alata sõda ega pealetungi ilma rahva nõusolekuta¹⁷⁾. Serviuse ajal saadi rahva nõusolek tsenturiaat-komiitsiate ja tri-

buut-komiitsiate kaudu ja lõppeks oli vaid mõõduandev auctoritas senatus. Sõda võidi lõpetada kahel viisil: lahinguga, kus üks jääb võitjaks ja teine kaotaja pooleks, või jälle allaandmisega enne lahingu algust või lahingu vältel. Kui linn, kellele on sõda kuulutatud, verevalamiseta rahu palub, siis Dionysiuse järgi jäid ära karmid abinõud, mis oleksid tarvitusele võetud vaenlase suhtes peale lahingu võitu, või heideti nad metsloomad. Vastaspole esindajad, kes tulid teatama allaandmisest, ilmusid roomlaste ette sordidaveste induti. Kui teadaanne oli vastu võetud, järgnes sõjariistade üleandmine, kusjuures allaandjate sõjavägi pidi kilbid maha viskama, pea peale asetama või lihtsalt ümberpööratult käes hoidma. Oli allaandmise protseduur lõppenud, kohtlesid roomlased vaenlasi sõltuvuses sellest, kui kaua kestis nende vastupanek. Oli aga vaenlane lahingus võidetud, siis sattusid võidetud täielikult võitja võimu alla ja roomlased võisid nendega teha, mis aga tahtsid. Sõjaõigus lubas roomlastel hävitada vaenlase põldusid, linna

ja riisuda kõik riigi kui ka eraomanduses seis-
vad varandused. Mitte harva ei tapetud kõik või-
detud linna elanikud, kaasa arvatud ka mitte sõ-
jariistu kandjad. Kuid juhtus ka, et imperaatori
käsu peale nende kohtlemist pehmendati, neid jäe-
ti ellu, kuid müüdi orjadeks. kaudu pikendada ja
kui Väga karmilt karistati ka oma sõjaväe üle-
jooksikuid, löödi neid risti või murti nende jal-
gu ja käsi, põletati elavalt või heideti nad mets-
loomade ette jne. Kuid ülejooksikuid vastaspoolt
võeti heameelega vastu, muidugi sellepärast, et ri-
sõjasaladusi ja vaenlase seisukorda teada saada.
Neid koguni külvati üle kingitustega. Rooma sõja-
väele oli ka tuntud salakuulajate instituut. Sa-
lakuulajaid harilikult hävitati surmamisega, kuid
ajaloos tuuakse ka juhtusid, kus salakuulajaid ei
surmatud.¹⁸⁾ vaenlase vallasvara toimetati Rooma eri-
ti ag Rooma sõjaväele oli tuntud ka vaherahu. Va-
herahu sõlmiti kokkuleppel kas selleks, et saadi-
kud saaksid läbirääkimisi pidada, kuid ka selleks,
et sõjavange vahetada, ja lõppeks tähtsaim põhjus
vaherahu sõlmimiseks oli see, et võimaldada pool-

tel matta lahingus langenud sõjaväelasi. Lange-
nuid matta oli roomlastel püha kohustus. Vahe-
rahu võis kesta päevi, kui ka mõned tunnid. Vahe-
rahu, mis võis kesta kas või mõne päeva, seadis
jalule commercium'i. Vaherahu tähtaja lõppemi-
sel võidi seda fetsiaalide kaudu pikendada ja
kui see ei sündinud, siis järgnes eo ipso sõja-
tegevus. Lühiajalist vaherahu võisid sõlmida väe-
juhid ise, kuid pikemaajalised nõudsid senati
sanktsiooni. Sõjas võidetud maa-alad muutusid Rooma ri-
gi omanduseks, kui aga roomlased leidsid endale
kasuliku olevat, siis anti maa kasutada võidetud
vaenlasele, kuid suurte maksude eest. Harilikult
tunnustasid roomlased need maa-alad juba Rooma
omanduseks, mis sattusid nende kätte sõjategevuse
alguses. Vaenlase vallasvara toimetati Rooma eri-
ti aga väärtasjad, nagu kunstiteosed jne. Sõdurit,
kes omavoliliselt omandas vaenlaselt saadud va-
randuse, tunnistati crimen peculatus'es süüdi.
Imperaatori kompetentsi kuulus ka sõjasaagi saa-
tuse määramine, kuid tal oli siiski ka kohustus

esitada aruanne senatile. Vahel ta jagas kogu saagi sõjaväele, vahel ainult osa ja vahel ta jättis sõjaväe koguni sõjasaagist ilma, mis läks siis aerariumi kasuks.

Roomlaste juures oli juba vanast ajast pärit arusaamine, et sõjavang muutus orjaks. Vahel juhtus, et sõjaväejuht hoiatas oma sõdureid liigitamise eest, sest vange võidi muuta orjadeks ja neid müües raha saada. Keisrite ajal müüdi vange tingimusega, et müüdud vange ei tohtinud enne määratud tähtaega vabastada manumissio teel. Oli vang manumiteeritud, siis võis ta jure postliminii oma kodumaale tagasi pöörata. Jus postliminii alusel sai ka vangi sattunud Rooma sõdur oma õigused tagasi, kui ta jõudis kodumaale¹⁹⁾.

Mainime veel, et roomlased tundsid ka pantvange, keda nõuti ja anti truuduse pandiks. Et kindlustada endile võidetud rahva poolehoidu, nõudsid roomlased tihti pantvange kõrgema seisuse esindajate seast, tihti ka võidetud kuningate poegi ja naisi. Kui palju pantvange korruga nõuti, oli sõltuvuses mitmesugustest asjaoludest, võeti 100, 300

ka 600, nagu allikad mainivad. vaba ja kasutatav
nagu Ka neutraliteedi mõiste mängis teatud osa
Rooma sõjakäikudes. Kui roomlased leidsid vangivõetud vaenlaste seas ka socii'd, siis kuulati ta üle ja kui selgus, et ta oma rahva heakskiitmisel astus sõtta vaenlase poolel roomlaste vastu, siis kuulutati socii'dele sõda, mis karmuse poolest ei jäänud maha sõdadest, mis peeti vaenlase vastu. Kui aga selgus, et vang omavoliliselt oli võidelnud, langes ta vangi ja teda kohtlesid roomlased võrdselt teiste vangidega.

Mis puutub Rooma mereõigusesse, siis roomlasi ei või nimetada mererahvaks, seda nad ei ole kunagi olnud ²⁰). Mererahvana tuntud olid roodialased, kelledest kreeklaste ja roomlaste kaudu on säilinud meie ajani palju ja vististi muinasjutulisi andmeid. Seda, mis meile tuntud de lege Rhodia de jactu roodialaste õigusena ja mis tõeliselt retsipeeritud Roodia õigus ka on, oli võrdlemisi hilja roomlaste poolt üle võetud, vististi 55. ja 51. a. vahel e. Kr. ²¹).
Roomlaste vanimate arusaamiste järgi oli

meri iuris gentium, kõikidele vaba ja kasutatav nagu õhk. Ulpianus arvas, et takistada üksikult ka isikul vaba liiklemist merel, tähendab kitsendada tema isiklikku vabadust²²⁾. Kuid Rooma võimude kasvamisega võttis pinda siiski teine arusaamine merest ja nimelt, et meri on nende avalik-õiguslik omandus. Dionysius tunnistas roomlastele dominium'i koguni väljaspool Vahemerd, kuivõrd tol ajal liikusid laevad ookeanil²³⁾. Rooma kirjanikud üldse nimetasid Vahemerd "mare nostrum" iks". Inud omandusõigus üle. Kui keegi omandas rea jaota. Mis puutub sisseveo tollidesse, siis olid meretollid kõrgemad, kui neid võeti maa pealle laoliiklemise juures. Nii näiteks müüdi Oriendist sisseveetavaid kaupu sada korda kallimalt nende sisseostu hinnast koha peal. Kuid roomlased ei saanud vististi aru, et need hiigla tollid kurnasid neid endid, mitte võõramaa kaupmehi. Tollivabad olid vili, esemed sõjaväele, või esemed, mis olid määratud kõrgematele riigiametnikkudele. Peale roomlaste panid tollimakse peale ka Rooma asumaad ja liitlased, kuigi neid tollitariife

reguleeriti Rooma poolt.

Mis puutub väljaveotollidesse, siis tunti ka neid ja nad olid palju madalamad kui sisseveotollid. Sõjariistade, veini, soola ja vilja väljavedu oli üldse keelatud rahatrahvi ähvardusega.

Imelikuna tundub, et roomlased võtsid kaitse alla esemeid, mis laevade hukkumise puhul uhuti mere randa. Merel leitud asi ei saanud üle minna leidja omanduseks enne kui ta kaotaja poolt ei olnud temale derelinkvieeritud, ka usucapio teel ei läinud omandusõigus üle. Kui keegi omandas res jacta, siis peeti teda vargaks ja teda tabas infamia. Kui keegi takistas teist hädaohus olevale laevale abi andmast, ähvardas teda karistus. Lõppeks lisame juurde, et Constantinus'elt on pärit korraldus, et merest leitud asjadele ei saa ka fiscus pretendeerida.

Mis puutub roomlaste meresõja kommetesse üldse, siis olid neil tuntud embargo, blokaad ja palju teisi meie ajal tarvitataavaid abinõusid vaenlase olemasolu raskendamiseks.

kuulub see nähtus, et rahulepingud ei omandu sõp-

ruslepingute ja sõjaliidulepingute kõrval iseseisvat tähtsust. Vaatamata sellele, et mainitud lepingud lõpetasid vaenulise vahekorra, nad olid faktiliselt küll rahulepingud, kuid sisuliselt loodi nendega otsakohelelt kas sõprus- või sõjaliiduleping. Holtzendorff'i järgi olevat sel nähtusel oma ROOMLASTE RAHULEPINGUID. põhjus oli arusaadav Roomlaste sõjaõigusega oli tihedalt või koguni lahutamatult seotud nende lepingute süsteemid. Sõjad, mis lõppesid mitte vaenlase hävitamisega, viisid kokkuleppele, milledest tähtsamad tuntakse amicitia (sõprusleping) ja societas'e (sõjaliidu leping) nimede all ²⁴⁾. Sõpruslepingud sõlmiti kas üheõigusluse alusel (foedera aequa), või mitte üheõigusluse alusel (foedera non aequa) ²⁵⁾. Peale Puunia sõdu hakkas poolte üheõiguslus ikka enam ja enam kaduma ja keisrite ajal roomlased tunnistasid üheõigusluse põhimõtteid vaid nende rahvaste suhtes, kes olid Rooma ülemvõimu all. Sõjalepinguid. Need lepingud võisid olla Antiikaja Rooma õiguse iseäralduste hulka kuulub see nähtus, et rahulepingud ei omanud sõp-

ruslepingute ja sõjaliidulepingute kõrval iseseisvat tähtsust. Vaatamata sellele, et mainitud lepingud lõpetasid vaenulise vahekorra, nad olid faktiliselt küll rahulepingud, kuid sisuliselt loodi nendega otsekoheselt kas sõprus- või sõjaliiduleping. Holtzendorff'i järgi olevat sel nähtusel oma ajalooliselt õigustatud põhjus. Oli arusaadav, et rahvad, keda küll roomlased võitsid, kuid ei saanud lõplikult alistada, jäid ikkagi salajasteks vaenlasteks roomlastele, kes iga silmapilk võisid tõsta sõjariistu. Nende vastupanujõudu said roomlased kõige otstarbekohasemalt nõrgendada ja kontrollida, kui nad olid nende rahvastega kas sõpruslepingulises või sõjaliidulepingulises vahekorras. Nii nad käisid läbi Kartagoga ja said sellega alalise ülevaate oma vaenlase sõjalisest jõust²⁶⁾. Enne lõplikku rahuõlmimist sõlmisid roomlased pahatihti, nagu mainitud teisel, ka vaherahulepinguid, n.ö. eellepinguid. Need lepingud võisid olla ka pikema aja kestusega, nii et roomlaste vaerahu mõiste ei ole täiesti analoogiline

meie aja arusaamisega vaherahust. Nii näiteks Seckel mainib, et kuni 293. a. e. Kr. olevat roomlased sõlminud vaherahulepinguid 2-, 3-, 6-, 8-, 20-, 30-, 40- ja koguni 100-aastalise kestvusega²⁷⁾.

guld sõlmida ilma kirjutaja juuresolekuta. Kui

roomlane Sitsi a) Amicitia, mis Kartaago Eelm-

Amicitia iseloom oli sõltuvuses asjaolust, kas kokkulepe saavutati üheõigusluse alusel või mitte. Üheõigusluse alusel sõlmitud amicitiaid

oleks alljärgnev kokkulepe roomlaste ja kartaagolaste vahel, mis saavutatud Polybiuse järgi

509. a. e. Kr., kuid Mommsen'i järgi aastal 348. a.

Toome sellest kokkuleppest tähtsaimad osad, nagu

nad on säilinud Polybiuse andmetel. Nad:

Sõprusvahekord ühelt poolt roomlaste ja nende liitlaste, teiselt poolt kartaagolaste ja ago-

nende liitlaste vahel, olgu järgmistel tingimus-

tel. Roomlased ja nende liitlased ei tohi laeva-

del liikuda väljaspool Ilusat Eelmäestikku, väl-

ja arvatud juhud, kui nad selleks on sunnitud

tormi tõttu või vaenlase poolt tagaaetuna. Kui

neid aga vägivaldselt minema aetakse, siis neil

ei ole õigust ostusi teha peale selle, mis tarvis laevade parandamiseks ja ohvrite toomiseks. Vähe- malt 5 päeva jooksul on nad kohustatud lahkuma. Need, kes tulevad kauplemise sihiga, ei või tehinguid sõlmida ilma kirjutaja juuresolekuta. Kui roomlane Sitsiiliasse tuleb, mis Kartaago ülem- võimu all, siis olgu tema oma tegevuses üheõigus- lik²⁸⁾. Nagu mainitud kokkuleppes näha, jõudsid roomlased ja kartaagolased sõbralikul teel kokku- leppele, mis pidi pidurdama roomlaste tungimist Kartaagosse. 42 aastat hiljem nad muutsid vana lepingut, mis veel enam kitsendas Rooma kauplemi- se piirkonda. Selles lepingus on öeldud: "Wenn Roomlased ei tohi väljaspool Ilusat Eel- mäestikku kaubelda ega linna asutada. Kui kartaago- lased Latiumis omandavad võidu teel linna, mis ei kuulu Rooma võimu alla, siis nad on kohustatud linna tagasi andma, kuid vangid ja raha võivad endale jätta. Sardiinias ja Liibias ei tohi room- lane kaubelda ega linna ehitada. Kui kartaagola- sed võtavad vangi isikuid, kes Roomaga rahu el-

vad, siis nad ei tohi neid viia Roomale kuuluva-
le maa-alale; teevad nad aga seda siiski ja kui
roomlane haarab selle isiku, siis on see isik
vaba. Sama reegel on maksev ka roomlaste kohta.

Liist Sardiinia oli esimese kokkuleppe põhjal
vaba Rooma kaupmeestele, teise kokkuleppega osu-
tub see maa aga väljaspool Rooma kauplemispiir-
konda. Kuid Sitsiilia, mis oli ikka veel Kartaago
ülemvõimu all, jäi siiski vabaks ka Rooma kaup-
meestele. Nüüd on ka keelatud mõlematel pooltel
orjadega kaubelda teisele kuuluval maaalal. Et
mainitud lepingud omaksid kehtivust, tuli neid
vandega kinnitada. Cybichovski järgi olevat nen-
de vorm olnud saksakeelses tõlkes järgmine: "Wenn
ich recht schwöre, soll mir Gutes wiederfahren.
Wenn ich aber anders denke, wie ich tue, so möge
ich, während alle anderen sich ihres Vaterlandes
erfreuen, ihrer Gesetze, Penaten, Opfer und Gräber,
möge ich allein vertrieben werden, so wie jetzt
dieser Stein"²⁹⁾. Peale vandetöotuse andmist vis-
kas preester kivi eemale, mis pidi tähendama, et
tema nõustub oma kodumaalt lahkuma, kui leping

peaks murtama. teise vastu, ei tohi vaenlasi teisalt. Kui leping sõlmiti fetsiaalide juuresolekul ja kaasabil, siis nimetati säärast lepingut foedus'eks. See nimetus puudutas vaid akti vormilist külge, mitte aga selle sisu. Nii siis foedus võis olla amicitia kui ka societas ja lõppeks ka mõni riigiõiguslik akt. Fetsiaalid moodustasid Roomas kolleegiumi, mis koostus 20 eluajaks valitud liikmest. Livius (1, 24) annab täpse kirjelduse, kuidas neid formaalsusi või pühaliku talitusi eeldati. otsustanud 30)

Nii kaua kui roomlaste juures ei ilmunud tendentsi luua maab) Societas. ni oli neil vahekord Dionysius, kes elas viimasel sajandil enne Kr. s., toob oma teoses lepingu teksti, mis sõlmitud aastal 493 roomlaste ja latiinlaste vahel. Ta märgib, et see leping olevat uuesti sõlmitud; tähendab, ka ennem on analoogilisi kokkuleppeid saavutatud.

"Roomlaste ja kõikide latiinlaste riikide vahel kestku rahu niikaua, kuni taevas ja maa ei muuda oma asendit" (tähendab igavesti). Nad loobu-

vad sõjast üksteise vastu, ei tohi vaenlasi tei-
salt tuua ja ei tohi lubada vaenlastele oma maast
läbi käia. Nad peavad sõjaseisukorras olevale poo-
lele kõigi oma jõududega appi tulema. Ühiselt pee-
tud sõjas tuleb sõjasaak pooleks jagada; liisk ot-
sustab, millise poole igaks saab. Kõik erakontrak-
tid tulevad ära otsustada 10 päeva jooksul ja les-
seal kohal, kus nad on sõlmitud. Sellele kokkulep-
pele ei saa midagi juurde lisada ega maha kustu-
tada, kuivõrd roomlased ja latiintlased ei ole seda
ühiselt otsustanud³⁰⁾.

Nii kaua kui roomlaste juures ei ilmunud
tendentsi luua maailmariiki, seni oli neil vahe-
kord liitlastega laitmatu. Kuid 358. a. e. Kr. räägi-
vad allikad, et olevat sõlmitud rahu roomlaste ja
latiinlaste vahel ja viimaste kahjuks. Sellest
ajast peale hakkab Rooma kohtlema latiinlasi
mitte enam rahvusvahelise õiguse, vaid riigiõigu-
se alusel.

On ka andmeid, et Rooma maailmariik on sõl-
minud lepinguid rahvusvahelise õiguse alusel. Nii
näit. sõlmiti societas 105 a. e. Kr. Väike Aasia saare

Astypaläaga³¹⁾. Leping koostus kolmest osast. Esimeses osas leiame Rooma senati otsuse sõlmida leping, teises - lepingu sisu ja kolmandas osas aktiks, Astypaläa saare rahvakoosoleku lepingu hääkskiitmise otsuse. Ka selle lepingu sisu on sarnane eelnevate lepingute sisuga. On imelik, et maailmariik sõlmis lepingu väikese saarega, kuid tuleb meeles pidada, et Roomal oli tarvis baasi oma sõjalaevadele sõja ajal. saatis üks konsul oma legaadi osa sõjaväega avangardina ette. Vaenlane juba roomlaste sõjaväega nähes) Foedus iniquum. see ja oli nõus läbirõõ Foedus iniquum on roomlaste poolt ühekülgsest dikteeritud tingimused, milliseid tuleb võidetud vaenlastel vastu vaidlemata täita. Vaatamata sellele, et käesoleval juhul dikteeritakse ühekülgsest rahutingimusi, nii et siin ei võis juttu olla kokkuleppes, olid siiski roomlased omalt poolt täpustitatud tingimustega seotud ja ei saanud nõuda rohkem, kui foedus iniquum'is oli fikseeritud. Sõlmida sõlmib vaenlasega lepingu, siis on vaid tarvis lepingu tähistamist. Lepingute täitmine. n. l. lepingut Roomlased olid lepingute täitmisel järje-

kindlamad kui kreeklased. Seda nähtust võib seletada ka sellega, et roomlastel tuli harvemini sõlmida ebakasulikke lepinguid, kuid fakt jääb faktiks, et roomlased täitsid kord sõlmitud lepinguid austasti. Kui aga juhtus lepingu rikkumine, siis oli Rooma diplomaatidel küllalt peamurdmist. Lepinguid rikuti enamalt jaolt sõjaväejuhtide kaalumata sammude tagajärjel. Nii näit. ühe sõja kestel 3. sajandil e. Kr. saatis üks konsul oma legaadi osa sõjaväega avangardina ette. Vaenlane juba roomlaste sõjaväge nähes sattus paanikasse ja oli nõus läbirääkimisi pidama. Tagajärg oli see, et sõlmiti sõjaväejuhiga rahu. Kuid konsul, vaatamata sellele et rahuleping oli sõlmitud, jätkas sõda. Senat, saades sellest teada, andis käsu rahulepingu sõlmijat s. o. sõjaväejuhti anda välja vaenlasele ja kui see loobus teda vastu võtmast, anti käsk teda surmata.

Roomlased olid jõudnud otsusele, et kui keegi sõjaväejuhtidest sõjaväljal olles Roomale teadmata sõlmib vaenlasega lepingu, siis on vaid tarvis lepingu tühistamiseks välja anda vaenlasele lepingut sõlminud väejuht. Põhimõte oli see, et le-

pingu mittetäitmine on delikt, mis nõudis sanktsiooni, ja sanktsioon saavutatigi lepingu sõlmija väljaandmisega. Kuid vaenlane ei olnud igakord seesuguste lahendusviisidega nõus ja ei võtnud vastu välja antud isikut. Muidugi surusid roomlased oma tahte läbi, kuid sellejuures alati täites norme, mis kord maksma olid pandud.

Resümérides kõike öeldut, meie kordame, et põhiline alus, millele üldse sai rajada õigust, oli loodud tuhandeid aastaid enne Kr. sündi. Kui me tänapäeval räägime õigusest ja anname selle mõistele lõpmatuseni definitsiooni ja kirjutame tuhandeid teoseid õiguse üle, siis meie ei tee muud, kui keerleme põhimõtete ümber, mis tõdedeks on tunnustatud tuhandeid aastaid tagasi. Paistab, nagu meie oma mõistusega ei suudaks haarata õigust, selle mõiste absoluutses mõttes, sest millega muida seletada, et meie loome sadu definitsioone õiguse mõistest ja ainult selleks, et neid kõiki aja jooksul tunnustada vananemaks, mis annaks aluse neid kõrvalt heita. Meie olene lihtsa õiguse mõiste muutnud niivõrd keeruliseks, et selle ellu-

rakendamine on võimalik vaid inimhulkaie tapise
kaudu sõja näol. ...
Imelikuna ja võõrana tunduvad nende tead-
laste arvamused, kes eitavad mitte ainult rahvus-
vahelise õiguse olemasolu antiikajal, vaid nad ei
taha leida õigust üldse antiikajal. Meie võime
õelda ühte, et tu LÖPPSÕNA. palju tuhandeid aast-
taid. Resümeerides kõike öeldut, meie kordame, et
psüühiline alus, millele üldse sai rajada õigust,
oli loodud tuhandeid aastaid enne Kr. sündi. Kui me
tänapäeval räägime õigusest ja anname selle mõis-
tele lõpmatuseni definitsioone ja kirjutame tu-
handeid teoseid õiguse üle, siis meie ei tee muud,
kui keerleme põhimõtete ümber, mis tõdedeks on õi-
tunnustatud tuhandeid aastaid tagasi. Paistab, na-
gu meie oma mõistusega ei suudaks haarata õigust,
selle mõiste absoluutses mõttes, sest millega mui-
du seletada, et meie loome sadu definitsioone õi-
guse mõistest ja ainult selleks, et neid kõiki me-
aja jooksul tunnustada vananenuks, mis annaks alu-
se neid kõrvale heita. Meie oleme lihtsa õiguse
mõiste muutnud niivõrd keeruliseks, et selle ellu-

rakendamine on võimalik vaid inimhulkade tapmise kaudu sõja näol. Oma sotsiaalse nõuandjatega, kes õiguse ja Imelikuna ja võõrana tunduvad nende teadlaste arvamusel, kes eitavad mitte ainult rahvusvahelise õiguse olemasolu antiikajal, vaid nad ei taha leida õigust üldse antiikajal. Meie võime öelda ühte, et tuhandeid ja palju tuhandeid aastaid, alates Confuciusest, Buddhas jt. ja veel väga-ennem, on juba õigusest arusaadud, on teda põhjendatud ja seda arusaamist ühest põlvest teise edasi antud ja kantud. Meie võiksime öelda, et samuti kui lind, kes külma tulekul instinktiivselt rändab soojale maale, nii ka inimene instinktiivselt tunneb õigust. Seega inimene sünnib juba ühes õigusega. Õiguse pärast, nagu tegi seda Wilson meie päevil Inimese või õigemini inimsoo häda peituvad selles, et nad teadlikult, egoistlikel eeldustel ei taha rakendada ellu seda, mis on neile külge sündinud. Maailmasõjas tapeti miljoneid inimesi õiguse nimel ja praegu valmistatakse õiguse nimel tapariistu, et õiguse nimel kõige lähemal ajal jälle uuesti alata tapmist. Nende õiguse nimel

tapmiste initsiaatorid on kõrgetel kohtadel seisvad õigusetundjad oma sadade nõuandjatega, kes õiguse alal on spetsialistid. Kas meie julgeme öelda, et antiikajal tunti ja käsitleti õigust vähem kui meie päevil. Ega tuhanded raamatud ei tähenda veel midagi, kui seda õigust rahvaste kooselus ei rakendata. Roomlased sõlmisid lepinguid ja püüdsid neid täita, meie sõlmime lepingute kaudu rahu "igaveseks ajaks", et juba teisel päeval peale lepingule allakirjutamist alata sõda. Õhus rippuv sõda viib meid, õigusetundjaid, tagasi ajajärku, kus õiguse fetsiaalide kaudu sõlmiti rahu. Tuhandeid aastaid tagasi võitles Buddha ja palju teisi sama eesmärgiga samal viisil, samade sõnadega õiguse pärast, nagu tegi seda Wilson meie päevil. Kuid meie tapame ikka edasi ja palju intensiivsemalt, palju rafineeritumalt ja palju metsikumalt. Samal ajal, kui Hispaanias tapab poeg isa ja ümberpöördult, Hiinas üks sugukond hävitab teise, ja jaapanlased omakorda püüavad hävitada kõiki hiinlasi üheskoos, samal ajal õigusteadlased loovad õigust paberile. C. Kalergi otsib seda õigust

Pan-Euroopa loomises, Inglise riigimehed - Rahvasteliidu tugevnemises, Mussolini - impeeriumi loomises, ja ka meie tahame õigust luua oma uue põhi-seadusega.

Sellejuures on kõige koomilisem see asjaolu, et kõik need õiguseotsijad teavad väga hästi, et see, mis nad otsivad, on ammu olemas, juba antiik-ajast alates, tarvis on vaid õigust tegelikult ellu rakendada.

Nii siis ei ole alust ega põhjust eitada rahvusvahelise õiguse olemasolu antiikajal. Kõige vähem suudaksime seda tõendada, lähtudes käesoleval ajal maksvast õiguse käsitusest.

----- : -----
Töö kirjutamisel kasutatud kirjandust:

1. Prof. A. Piip, "Rahvusvaheline õigus" 1936. Tartu.

2. Müller-Jochmus, op.cit.lhk.133.
- 3) A. Piip, op.cit.lhk.40.
- 4) S. Cybichovski, op.cit.lhk.72.
- 5) Wegner, op.cit.lhk.52.
- 6) I 1 pr. §1 (Ulpianus libro septimo de officio proconsulis) D 48,4 ad legem Juliam Maiestatis. vt. Wegner, op.cit.lhk.52.
- 7) Wegner, op.cit.lhk.54.
- 8) Wegner, op.cit.lhk.54.
- 9) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.135,136.

- 9) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.135,136.
- 10) Sellel arvamisel on Heusz, Wegner ja teised.
vt.Wegner, op.cit.lhk.55.
- 11) Holtzendorff, op.cit.lhk.270.
- 12) Holtzendorff, op.cit.lhk.270.
- 13) Holtzendorff, op.cit.lhk.270.
- 14) Wegner, op.cit.lhk.58,59.
- 15) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.154.
- 16) Wegner, op.cit.lhk.59.
- 17) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.159.ja
Holtzendorff, op.cit.lhk.272.
- 18) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.165.
- 19) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.172,173.ja
Holtzendorff, op.cit.lhk.274.
- 20) Wegner, op.cit.lhk.64.
- 21) Wegner, op.cit.lhk.64.
- 22) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.252.
- 23) Müller-Jochmus, op.cit.lhk.254.
- 24) Cybichovski, op.cit.lhk.72.
- 25) Holtzendorff, op.cit.lhk.276.
- 26) Holtzendorff, op.cit.lhk.279.
- 27) Wegner, op.cit.lhk.63.
- 28) Cybichovski, op.cit.lhk.73,74.
- 29) Cybichovski, op.cit.lhk.77.
- 30) Cybichovski, op.cit.lhk.79,80,81.
- 31) Cybichovski, op.cit.lhk.82.

Töö kirjutamisel kasutatud Kirjandust:

- 1.Prof.A.Piip, "Rahvusvaheline õigus" 1936.Tartu.
- 2.F.Martens, "Sovremennoje meždunarodnoje pravo tsivilizovannõh narodov" I-II, 1898.Peterburg.
- 3.Handbuch des Völkerrechts.A.Wegner, "Geschichte des Völkerrechts" 1936.Stuttgart.
- 4.H.Schmidt, "Philosophisches Wörterbuch" 1930.Jena.
- 5.Die Kultur der Gegenwart."Systematische Rechtswissenschaft:Völkerrecht",lhk.427-494.
F.Martitz.Berlin,1906.

6. Die Kultur der Gegenwart. "Allgemeine Geschichte der Philosophie" Goldzieher, Grube ja tesised. 1hk.1-114. Berlin. 1909.
7. M. Müller-Jochmus, "Geschichte des Völkerrechts im Alterthum. 1848. Leipzig.
8. S. Cybichovski, "Das antike Völkerrecht". 1907. Breslau.
9. F. Holtzendorff, "Handbuch des Völkerrechts". 1885. Berlin.
10. F. Liszt, "Das Völkerrecht systematisch dargestellt. 1918. Berlin.

— : —